

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра прикладної соціології
та соціальних комунікацій

Пояснювальна записка

до магістерської роботи
на тему

**«ЦИФРОВІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО СЕГМЕНТУ РИНКУ ПРАЦІ В
УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

Виконав: студент 2 курсу групи СЦ-63
другого (магістерського) рівня освіти
спеціальності 054 – Соціологія

Крисенко Я. О.

Керівник: Запорожченко Р. О.,
доктор філософії з політології,
старший викладач закладу вищої освіти
кафедри політичної соціології

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ.....	6
1.1 Поняття та концепції цифровізації: огляд визначень і підходів до цифровізації, основні технологічні тренди.	6
1.2 Ринок праці в умовах цифрової трансформації.....	21
1.3 Цифровізація та молодіжний ринок праці: особливості впливу цифрових змін на молодь, нові форми зайнятості	29
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	39
2.1 Економічні та соціальні наслідки російсько-української війни для ринку праці: огляд загальних тенденцій	39
2.2 Зміни у формі працевлаштування в умовах війни: аналіз переходу до дистанційної та гібридної роботи	47
2.3 Реакція молодіжного сегменту ринку праці на виклики війни: особливості зайнятості молоді під час війни	55
Висновок до розділу 2	66
РОЗДІЛ 3. ЦИФРОВІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	67
3.1. Цифрові платформи та нові можливості для молодіжного працевлаштування	67
3.2. Адаптація молоді до нових умов праці: навички та освіта, необхідні для успішної кар'єри у цифровій економіці	75
3.3. Проблеми та обмеження цифровізації ринку праці для молоді	84
Висновки до розділу 3	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Цифровізація стала основною тенденцією сучасного світу, яка змінила всі аспекти суспільного життя, включно з ринком праці. В умовах російсько-української війни цей процес набув особливого значення, оскільки війна спричинила значні зміни в економіці та структурі зайнятості. Молодь, яка традиційно вважається найбільш динамічною та адаптивною частиною робочої сили, стикається з новими викликами: зростаючим безробіттям, необхідністю оволодівати новими формами роботи та професіями, адаптуватися до умов нестабільності. Усе це призводить до появи різноманітних соціальних процесів, ключова мета яких – трансформація усталених практик соціальної організації. Однією з таких трансформацій є диджиталізація різноманітних сфер життєдіяльності суспільства, адже роль цифрових платформ і технологій, які дозволяють працювати дистанційно, працювати фрілансером, розвивати бізнес і професійне зростання, стає особливо важливою і в контексті, наприклад, пандемії Covid-19, і в контексті російсько-української війни. Проте ці процеси супроводжуються багатьма викликами, такими як нерівний доступ до цифрових ресурсів, недостатній соціальний захист працівників цифрової економіки та психологічний тиск, спричинений війною тощо [1].

Тож **актуальність кваліфікаційної роботи** зумовлена, перш за все, необхідністю аналізу впливу диджиталізації та цифровізації на один із ключових аспектів життєдіяльності суспільства – ринок праці. Для нас важливо не просто продемонструвати специфіку ринку праці, але й зосередити свою дослідницьку увагу на молодіжному сегменті ринку праці, щоби визначити ключові тенденції та виклики, розробити рекомендації щодо адаптації молодих працівників до нових умов. У такому контексті молодь є не просто «двигуном» будь-якого суспільства, але й цікавою категорією для дослідження, оскільки сьогодні ми говоримо про (пост)модерне, (пост)матеріальне, (пост)інформаційне суспільство, де молодь займає ключове положення і відображає зміни, які відбуваються.

Об'єктом дослідження є молодіжний сегмент ринку праці в Україні, а **предметом дослідження** – трансформація форм зайнятості та структури ринку праці молоді під впливом цифровізації та умов війни.

Метою дослідження є виявлення соціокультурних факторів, які впливають на процеси цифровізації молодіжного сегменту ринку праці в Україні в умовах російсько-української війни, з акцентом на виявлення змін у структурі зайнятості молоді, формах працевлаштування та механізмах адаптації до нових економічних і соціальних реалій. Для досягнення поставленої мети пропонується виконати наступні **дослідницькі завдання**:

- аналіз та узагальнення різних підходів до визначення цифровізації як явища в сучасних наукових теоріях;
- дослідження змін у структурі зайнятості та ключових тенденцій, викликаних цифровізацією;
- вивчення специфіки впливу цифровізації на молодіжний сегмент ринку праці, включаючи нові форми зайнятості та професійної діяльності;
- виявлення ключових змін, які війна спричинила у сфері праці та умовах зайнятості молоді;
- створення інструменту для збору емпіричних даних щодо сучасного стану молодіжного ринку праці в умовах війни, з подальшим аналізом отриманих результатів.

Робота побудована на структурному та функціональному підході, оскільки нам важливо виявити зміни у молодіжному сегменті ринку праці, де об'єкт дослідження складається з певних елементів, які входять до його складу та формують конкретну структуру, при цьому важливо розглянути як функціонують ці елементи в межах цієї структури. Такий підхід зумовлений тим, що нам необхідна цілісна картина про стан молодіжного сегменту ринку праці в умовах російсько-української війни. Також особливу увагу ми приділяємо підходу «соціальних змін», адже мова буде йти про вплив розвитку цифрових технологій, який породжує нові явища, фіксує зрушення та зміни на глобальному рівні.

Зважаючи на ці підходи у роботі ми використаємо **методи** класичного аналізу документів для аналізу конкретних соціологічних підходів, необхідних для належного вивчення тематики роботи, синтез, для того, щоб об'єднати окремо проаналізовані частини до конкретного висновку, індукція, так як нам необхідно на підставі знань про окреме зробити висновки про загальне. А також для проведення онлайн-опитування буде використано метод анкетування на базі «Google форми», цей метод дозволить зібрати велику кількість відповідей одночасно, при цьому респонденти можуть у будь-який зручний для себе час пройти опитування, так як воно розіслано онлайн через соціальні мережі і не потребує фізичної присутності. Окрім того, методологічною базою кваліфікаційної роботи стали мереживий та інформаційний підходи (М. Кастельс, Д. Хелд), структурний підхід (Е. Гідденс) та теорія індивідуалізації (З. Бауман).

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі впливу цифровізації на молодіжний сегмент українського ринку праці в контексті російсько-української війни. Дослідження вперше охоплює не лише економічні, а й соціально-психологічні аспекти змін, що дозволяє розкрити багатовимірність цих процесів. Одним із ключових елементів інновацій є удосконалення нових форм зайнятості молоді, таких як дистанційна робота, проектна зайнятість та фріланс, які стають важливою альтернативою традиційним моделям зайнятості. У роботі проаналізовано їх роль у забезпеченні економічної стабільності молодих працівників у кризовий період. Особливу увагу приділено тому, як цифрові платформи (Work.ua, Rabota.ua, LinkedIn, Upwork) сприяють працевлаштуванню, розвитку кар'єри та підприємництву молоді.

Новизна полягає також у дослідженні соціально-психологічного впливу війни на ринок праці молоді. Особливо виділяються такі аспекти, як підвищення рівня тривожності серед молоді, труднощі планування кар'єри та потреба швидкої адаптації до нових умов. Підкреслено важливість програм соціального супроводу та адаптації для підтримки психологічного стану молодих працівників. Особливу увагу приділено визначенню ключових цифрових навичок, необхідних для конкурентоспроможності молоді на сучасному ринку праці. У статті аналізуються

вимоги до компетентностей, які дозволяють молодим працівникам інтегруватися в цифрову економіку та адаптуватися до нової професійної реальності.

Тому наукова новизна дослідження полягає в комплексному розкритті впливу цифровізації на молодіжний сегмент ринку праці в умовах воєнного часу, що дає змогу глибше зрозуміти сучасні виклики та можливості для молодих працівників та створює підґрунтя для розвитку ефективна політика підтримки. Результати дослідження можуть бути використані при формуванні політики зайнятості, розробці програм підтримки молоді та вдосконаленні освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності молодіжного сегменту в умовах цифрової трансформації та війни.

Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків до роботи та списку використаних джерел.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 95 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ.

1.1 Поняття та концепції цифровізації: огляд визначень і підходів до цифровізації, основні технологічні тренди.

Сьогодні цифровізація стала однією з головних характеристик сучасного світу, вона впливає на всі сфери життя, зокрема на ринок праці, економіку, освіту, способи комунікації тощо. Цей процес змінює традиційні моделі зайнятості, відкриває нові можливості для професійного розвитку та створює умови для глобальної взаємодії. У той же час диджиталізація стає джерелом нових викликів в обличчі нерівного доступу до технологій та нестабільності у працевлаштуванні. Розуміння сутності цього процесу є важливим для аналізу його впливу на молодіжний ринок праці та суспільство в цілому.

За визначенням Мануеля Кастельса, цифровізація є ключовою складовою інформаційного суспільства, в якому знання та інформація стають основними ресурсами, а технології трансформують економіку та роботу через створення мережових структур. У своїх працях він зазначає, що цифрові платформи дозволяють створювати глобальну економіку, де інформація обробляється та поширюється у реальному часі [26].

Мануель Кастельс, один з провідних соціологів сучасності, розробив фундаментальну концепцію «інформаційного суспільства», наголошуючи на трансформаційній силі диджиталізації. У своїй праці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» вчений визначає цифровізацію як ключовий фактор формування нової соціальної структури, де інформація і знання стають первинними ресурсами, а технології слугують інструментом для їх поширення [25]. Науковець підкреслює, що цифровізація є основою глобалізації, уможливорюючи створення мережових структур, які замінюють традиційні ієрархічні системи. Ці мережі, що складаються з цифрових платформ, інтернет-інфраструктури та інструментів обміну даними, полегшують доступ до

інформації та співпрацю в режимі реального часу, незалежно від географічного розташування. Ці зміни створюють нові можливості для зайнятості, співпраці та економічного зростання.

Кастельс також досліджував економічний вимір цифровізації та стверджував, що інформація стала новою формою «капіталу». На відміну від традиційних економік, заснованих на матеріальних ресурсах, економіка інформаційного суспільства спирається на знання, інновації та швидкість передачі даних. На думку Кастельса, цифрові технології не лише оптимізують процеси, але й докорінно змінюють їхню природу, роблячи їх більш мобільними, гнучкими та глобальними [27].

У своїй теорії Кастельс віддає важливе місце і впливу цифровізації на ринок праці. Завдяки мережевим структурам працівники та роботодавці можуть співпрацювати і при цьому не бути прив'язаними до фізичної локації. Це зменшує залежність від географічних обмежень і сприяє поширенню віддаленої роботи, фрілансу та проектної зайнятості. Однак науковець застерігає від того, що такі трансформації можуть поглибити нерівність між тими, хто має доступ до цифрових ресурсів, і тими, хто його не має [28]. Вчений також наголошує на ширших соціальних наслідках цифровізації. Мережеві технології змінюють моделі комунікації, запроваджують нові формати взаємодії між людьми, організаціями та державами. Він стверджує, що ця форма комунікації робить суспільство інтерактивним, але водночас і залежним від технологій [28].

Так само Кастельс попереджає і про інші виклики, пов'язані з розвитком цифровізації, зокрема, про цифровий розрив. Не всі суспільства, регіони чи соціальні групи мають рівний доступ до цифрових ресурсів, що створює нерівність і обмежує можливості для багатьох. Він підкреслює, що для того, щоб диджиталізація стала справді універсальною, необхідно вирішити питання доступу до Інтернету, технологічної інфраструктури та цифрової грамотності [26]. Тож цифровізація – це більше, ніж просто технологічне впровадження. Це системна трансформація, яка змінює економічні, соціальні та культурні аспекти суспільства. Її вплив є одночасно революційним і необхідним для адаптації до

реалій сучасного інформаційного суспільства, формуючи основу для його подальшої еволюції [25].

У своїх працях, зокрема в книзі «Соціологія», Ентоні Гідденс також наголошує на тому, що цифровізація – це не лише технічний процес, а ще й соціальна трансформація, яка змінює способи взаємодії між людьми, організаціями та державою. Зокрема, у своїх дослідженнях вчений підкреслює взаємозв'язок між цифровізацією та модернізацією, а також її вплив на глобалізацію, що дозволяє суспільству пристосовуватися до швидких змін [32].

Ентоні Гідденс у своїх соціологічних теоріях досліджує трансформаційний вплив цифровізації в межах ширших процесів модернізації та глобалізації. У своїй книзі «Наслідки сучасності» він підкреслює, що цифрові технології стали фундаментальними рушіями змін у соціальних структурах та економічних системах. Він стверджує, що диджиталізація сприяє стисненню часу і простору, що робить глобальну взаємопов'язаність і швидкий обмін інформацією можливими [30]. Науковець визначає цифровізацію як ключовий фактор глобалізації, що створює світ, в якому зникають кордони між націями, економіками та культурами. Цей взаємозв'язок змінює економічні відносини, дозволяючи компаніям і приватним особам співпрацювати в режимі реального часу на величезних відстанях. Він зазначає, що ці трансформації переосмислюють інституційні ролі та особисті взаємодії, вимагаючи від суспільств швидкої адаптації до нових умов.

Крім того, Гідденс підкреслює рефлексивну модернізацію, спричинену диджиталізацією, коли окремі особи та організації постійно переоцінюють і коригують свої практики у відповідь на технологічний прогрес. Ця рефлексивність створює можливості для інновацій та зростання, але водночас ставить виклики, такі як посилення соціальної нерівності та необхідність ефективного управління в цифрових сферах [31]. Коли Гідденс пов'язує цифровізацію з модернізацією та глобалізацією, він створює основу для розуміння того, як технології виступають каталізатором прогресу та джерелом нових суспільних викликів. Його робота підкреслює важливість критичного

аналізу впливу цифрових технологій на соціальні та економічні структури у все більш взаємопов'язаному світі.

За концепцією іншого соціолога Деніела Белла, цифровізація є однією з характерних рис постіндустріального суспільства. У своїй праці «Прихід постіндустріального суспільства» він вказує, що основним ресурсом стають знання, а цифрові технології формують нові форми зайнятості, засновані на інноваціях та високій кваліфікації. Белл вважає, що цифровізація сприяє переходу від виробничої економіки до економіки знань [23].

Деніел Белл у своїй впливовій праці «Прихід постіндустріального суспільства: Спроба соціального прогнозування» вводить поняття постіндустріального суспільства, в якому знання стають центральним ресурсом, замінюючи матеріальні активи як основу економічних і соціальних структур. Белл стверджує, що перехід від індустріального до постіндустріального суспільства зумовлений розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, а диджиталізація слугує каталізатором цієї трансформації [23].

У постіндустріальному суспільстві, описаному Беллом, економіка спирається на виробництво та управління знаннями, а не на виробництво фізичних товарів. Цифрові технології сприяють цьому переходу, уможливлюючи швидку обробку, зберігання та поширення інформації. Ці досягнення створюють нові види роботи та індустрії, зосереджені на інноваціях, дослідженнях та розвитку, такі як розробка програмного забезпечення, аналіз даних та цифровий маркетинг [22].

Белл підкреслює роль диджиталізації у переосмисленні ринку праці. Він зазначає, що оскільки знання стають основним ресурсом, зростає попит на кваліфікованих працівників, які вміють керувати та використовувати цифрові інструменти. Це створює розрив між тими, хто може адаптуватися до технологічних вимог постіндустріального суспільства, і тими, хто не має необхідних навичок, тим самим посилюючи економічну та соціальну нерівність.

Більше того, Белл підкреслює, що постіндустріальне суспільство значною мірою залежить від інтелектуального та освітнього потенціалу робочої сили.

Диджиталізація сприяє цьому, пропонуючи доступ до онлайн-освіти та навчальних програм, що дає змогу людям здобувати навички, необхідні для виконання затребуваних ролей в економіці знань [22].

У своїй роботі Белл розглядає диджиталізацію не просто як технологічний розвиток, а як трансформаційну силу, що змінює економічні, соціальні та культурні ландшафти в постіндустріальну епоху. У свою чергу, у дослідженнях Зигмунта Баумана наголошується, що цифровізація створює умови для динамічного розвитку, але водночас спричиняє нестабільність у традиційних структурах зайнятості. Бауман вважає, що цифрові технології сприяють формуванню гнучких, короткострокових робочих відносин, які відповідають новим вимогам сучасного ринку праці [31].

Зигмунт Бауман у своїй фундаментальній праці «Рідка сучасність» досліджує нестабільність і плинність сучасних суспільних структур, наголошуючи на тому, як диджиталізація загострює ці умови. Бауманова концепція «рідкої сучасності» описує світ, що характеризується постійними змінами, невизначеністю та ерозією традиційних норм і структур. Диджиталізація, на його думку, є критично важливим фактором, що зумовлює ці трансформації, особливо у сфері зайнятості [21].

Бауман підкреслює, що диджиталізація уможливлює розвиток гнучких форматів роботи, таких як фріланс, підробіток і віддалена зайнятість. Ці форми роботи відповідають вимогам сучасного мінливого світу, де адаптивність і короткострокові зобов'язання приходять на зміну довгостроковій стабільності традиційної зайнятості. Хоча така гнучкість дає працівникам можливість керувати своїм часом і займатися різноманітними проектами, Бауман зазначає, що часто це відбувається за рахунок втрати гарантій зайнятості, пільг і відчуття стабільності [31].

У «Рідкій сучасності» Бауман звертає увагу на нестабільність зайнятості в оцифрованому світі. Перехід до проектної та тимчасової роботи створює невизначеність для працівників, які повинні постійно конкурувати за нові можливості та інвестувати в підвищення кваліфікації, щоб залишатися

затребуваними на ринку праці. Така динаміка сприяє формуванню культури індивідуальної відповідальності, коли ризики та виклики зайнятості перекладаються з роботодавців на працівників [19].

Крім того, Бауман досліджує соціальні наслідки диджиталізації на робочому місці. Покладання на технологічно опосередковані взаємодії та платформи може підірвати традиційні форми солідарності та спільноти серед працівників, ще більше ізолюючи індивідів у їхньому прагненні до працевлаштування. Це посилює відчуття нестабільності та роз'єднаності, яке визначає плинну сучасність [31].

Пов'язуючи диджиталізацію з ширшим контекстом ліквідної сучасності, Бауман підкреслює подвійну природу технологічного прогресу. Створюючи можливості для більшої гнучкості та інновацій, вони водночас поглиблюють соціальну нерівність і підривають стабільність традиційних економічних і соціальних структур [21].

В свою чергу Річард Сеннетт у своїй роботі «Культура нового капіталізму» додає, що цифровізація змінює саму природу праці, акцентуючи увагу на тимчасовості та адаптивності. Він зазначає, що працівники в умовах цифрової економіки повинні постійно вдосконалювати свої навички, щоб залишатися конкурентоспроможними [42].

Річард Сеннетт у своїй впливовій праці «Культура нового капіталізму» досліджує, як цифрова гнучкість трансформує природу праці в сучасній економіці. Він підкреслює, що розвиток цифрових технологій сприяв появі нових практик зайнятості, наголошуючи на тимчасовості, проєктній роботі та зменшенні традиційної стабільності робочих місць. Ці зміни, на думку Сеннетта, є ознаками переходу до більш гнучкого, але водночас нестабільного ринку праці [42].

Вчений називає проєктну роботу визначальною рисою цифрової економіки. Замість довгострокових, стабільних трудових відносин працівники все частіше беруть участь у короткострокових контрактах або конкретних проєктах. Такому підходу сприяють цифрові платформи та засоби комунікації, які дозволяють працівникам і роботодавцям безперешкодно спілкуватися, часто незважаючи на

географічні кордони. Хоча ця модель пропонує адаптивність і можливість працювати над різноманітними завданнями, Сеннетт попереджає, що вона підриває традиційне відчуття професійної безперервності та безпеки [41].

Поняття тимчасовості, про яке говорить Сеннетт, відображає постійний рух у цифровій економіці. Працівники повинні швидко переміщатися між ролями, командами та галузями, реагуючи на вимоги ринку, що керується інноваціями та технологічними змінами. Така динаміка породжує відчуття невизначеності, оскільки люди повинні постійно шукати нові можливості для забезпечення засобів до існування [40].

Сеннетт також наголошує на зменшенні стабільності зайнятості в цифрову епоху. Перехід до підрядної роботи, фрілансу та гнучких трудових угод часто залишає працівників без традиційних пільг, таких як медичне страхування, пенсії чи оплачувані відпустки. Така відсутність підтримки створює економічну незахищеність, особливо для тих, хто не може швидко адаптуватися до мінливих вимог ринку [39].

Своїм аналізом Сеннетт ілюструє, як цифрова гнучкість формує не лише структуру роботи, а й її культурні та соціальні виміри. Від працівників цифрової економіки очікують адаптивності, інноваційності та самодостатності, часто ціною довгострокового кар'єрного розвитку та стабільності. Його робота пропонує критичний погляд на ширші наслідки цифровізації для ринків праці та суспільного добробуту [42].

Цифровізація є багатогранним явищем, яке охоплює як технологічні інновації, так і глибокі соціальні трансформації. Вона відкриває нові можливості для економічного розвитку, але також ставить перед суспільством виклики, пов'язані зі стабільністю зайнятості та рівним доступом до цифрових ресурсів. Цифровізація стала трансформаційною силою в сучасному суспільстві, яка змінює соціальні структури, економічні системи та саму природу праці. Згідно з теоріями провідних соціологів, таких як Мануель Кастельс, Ентоні Гідденс, Деніел Белл, Зигмунт Бауман та Річард Сеннетт, диджиталізація являє собою

більше, ніж просто інтеграцію технологій – це системна зміна, яка переосмислює те, як діють люди, організації та економіка.

Мануель Кастельс підкреслює роль цифровізації у створенні мережових структур, де інформація та знання безперешкодно поширюються, що сприяє глобалізації та децентралізації. Ентоні Гідденс підкреслює її симбіотичний зв'язок з модернізацією та глобалізацією, вказуючи на те, як цифрові технології стискають час і простір, трансформуючи соціальні та економічні взаємодії. Деніел Белл у своєму баченні постіндустріального суспільства підкреслює, що цифровізація є каталізатором переходу від індустріальної економіки до економіки, що базується на знаннях та інноваціях. Тим часом Зигмунт Бауман і Річард Сеннетт зосереджуються на соціальних наслідках – від нестабільності зайнятості в мінливому сучасному світі до появи гнучкої та проєктної роботи як визначальних характеристик цифрової ери [26].

Центральне місце в усіх цих теоретичних перспективах посідає роль ключових технологічних тенденцій, які створюють практичну основу для впливу цифровізації. Серед них мережові технології виділяються як основа цифрової трансформації. Інтернет, мобільні додатки та соціальні платформи революціонізували способи поширення та використання інформації, руйнуючи географічні бар'єри та створюючи нові формати співпраці. Ці технології уможливлюють взаємодію і співпрацю в режимі реального часу, сприяючи зростанню віддаленої роботи, децентралізованих команд і професійних мережових платформ, таких як LinkedIn.

Мануель Кастельс у своїй праці «The Rise of the Network Society» наголошує, що мережові технології стали основою сучасного суспільства, створюючи мережові структури, які змінюють способи праці, взаємодії та комунікації. Він підкреслює, що ці технології дозволяють глобальній економіці функціонувати в режимі реального часу, стираючи географічні кордони та надаючи нові можливості для співпраці. Таким чином, мережові технології не лише підтримують технічні процеси, але й суттєво трансформують соціальні та економічні моделі [25].

Мережеві технології також відіграють важливу роль у розширенні доступу до ринку праці, надаючи людям інструменти для пошуку роботи незалежно від їхнього місцезнаходження. Соціальні платформи не лише з'єднують шукачів роботи та роботодавців, але й демократизують доступ до ресурсів професійного розвитку, дозволяючи людям демонструвати свої навички та будувати мережі. Однак, як зазначають такі теоретики, як Гідденс і Кастельс, переваги цих технологій розподіляються нерівномірно. Цифрові розриви, такі як нерівний доступ до високошвидкісного Інтернету та сучасних пристроїв, підкреслюють постійну проблему забезпечення справедливості в цифрову епоху [27].

Якщо розглядати мережеві технології крізь призму цих науковців, то вони ілюструють подвійну природу диджиталізації – як сприяння інноваціям, так і джерело нових суспільних викликів. Якщо поєднати теоретичні висновки з практичними технологічними тенденціями, стає зрозуміло, що диджиталізація – це не просто технологічна еволюція, а глибока реконфігурація функціонування суспільства, що вимагає ретельного розгляду її наслідків для інклюзивності, справедливості та стабільності [32].

Штучний інтелект (ШІ) та автоматизація є одними з найвпливовіших технологічних трендів, що стимулюють диджиталізацію, докорінно змінюючи традиційні професії та оптимізуючи процеси в різних галузях. Автоматизуючи рутинні та повторювані завдання, ці технології підвищують ефективність, знижують операційні витрати та дозволяють бізнесу зосередитися на інноваціях. Однак вони також створюють значні виклики, зокрема ризик витіснення робочих місць і необхідність адаптації працівників до ринку праці, що швидко розвивається [32].

Системи на основі штучного інтелекту стали невід'ємною частиною багатьох сфер, зокрема охорони здоров'я, фінансів, виробництва та обслуговування клієнтів. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть аналізувати величезні масиви даних для виявлення закономірностей, покращення процесу прийняття рішень і прогнозування результатів. У сфері охорони здоров'я штучний інтелект допомагає у ранній діагностиці та персоналізованих планах

лікування, а у фінансовій сфері – у виявленні шахрайства та оцінці ризиків. Аналогічно, автоматизація у виробництві революціонізувала виробничі лінії завдяки використанню робототехніки та інтелектуального обладнання, що значно підвищило продуктивність [33].

Незважаючи на ці переваги, широке впровадження штучного інтелекту та автоматизації викликає занепокоєння щодо витіснення робочих місць. Багато традиційних ролей, особливо тих, що передбачають виконання ручних або повторюваних завдань, ризикують бути заміненими машинами. Наприклад, робочі місця у виробництві, роздрібній торгівлі та логістиці зазнали значного скорочення через впровадження автоматизованих систем. Цей зсув створює попит на робочу силу, кваліфіковану в управлінні та розробці технологій, керованих штучним інтелектом, що підкреслює важливість програм підвищення кваліфікації та перекваліфікації.

Крім того, штучний інтелект і автоматизація створюють етичні та соціальні виклики. Алгоритми можуть ненавмисно увічнити упередженість даних, на яких вони навчаються, що призведе до нерівних результатів у таких сферах, як працевлаштування чи кредитування. Крім того, концентрація технологій штучного інтелекту в руках кількох великих компаній ставить під сумнів справедливість і доступ до них, потенційно поглиблюючи існуючу нерівність на ринку праці [23].

Отже, хоча ШІ та автоматизація пропонують трансформаційний потенціал, підвищуючи ефективність та сприяючи інноваціям, вони також потребують значних суспільних змін. Уряди, бізнес та навчальні заклади повинні спільно працювати над вирішенням викликів, пов'язаних з цими технологіями, забезпечуючи працівників навичками, необхідними для процвітання у світі, який стає дедалі більш автоматизованим. Баланс між перевагами штучного інтелекту та його соціальними наслідками має вирішальне значення для повного використання його потенціалу та пом'якшення його ризиків.

Економіка платформ стала визначальною рисою цифровізації, докорінно змінивши структуру зайнятості та створивши нові можливості для працівників і

бізнесу. Цифрові платформи, такі як Uber, Upwork, Airbnb і TaskRabbit, сприяють встановленню прямих зв'язків між постачальниками послуг і споживачами, уможливлуючи широкий спектр робочих домовленостей. Цей зсув надав працівникам безпрецедентний доступ до ринку праці, особливо у сфері фрілансу, підробітку та послуг, що базуються на виконанні завдань. Такі платформи, як Upwork і Fiverr, дозволили професіоналам зв'язуватися з клієнтами по всьому світу, розширюючи їхні можливості та даючи їм змогу монетизувати спеціалізовані навички. Аналогічно, такі сервіси, як Uber і DoorDash, пропонують доступні способи заробітку для приватних осіб, часто вимагаючи мінімальних початкових інвестицій або кваліфікації.

Однією з найпомітніших переваг платформної економіки є гнучкість, яку вона пропонує. Багато платформних робочих місць дозволяють людям самостійно визначати свій графік, місце роботи та типи завдань, які вони виконують. Така гнучкість особливо цінна для тих, хто поєднує роботу з іншими обов'язками, наприклад, студентів або доглядальників. Крім того, платформи відкривають доступ до глобальної аудиторії, даючи можливість малому бізнесу та незалежним підрядникам конкурувати на міжнародному рівні.

Однак економіка платформ не позбавлена викликів. Багато працівників, зайнятих на платформах, класифікуються як незалежні підрядники, а не наймані працівники, а це означає, що вони часто не мають доступу до основних пільг, таких як медичне страхування, оплачувана відпустка або пенсійні плани. Така класифікація може призвести до економічної незахищеності, особливо для тих, хто повністю покладається на роботу на платформах як на джерело засобів до існування. Крім того, значна залежність від алгоритмів для розподілу завдань та оцінки ефективності викликає занепокоєння щодо прозорості та справедливості, оскільки працівники, як правило, мають обмежені можливості оскаржити рішення платформи.

Платформна економіка сприяє конкуренції та інноваціям, але вона також може посилювати нерівність. Працівники в регіонах з нижчими зарплатами або меншими можливостями часто стикаються з жорсткою конкуренцією з боку

глобальних колег, що може призвести до зниження їхніх заробітків. Ця нерівність підкреслює необхідність нових підходів до регулювання праці та соціального захисту, щоб забезпечити справедливий розподіл переваг економіки платформ. Оскільки цифрові платформи продовжують формувати майбутнє роботи, співпраця між урядами, бізнесом і постачальниками платформ матиме важливе значення для вирішення цих проблем і створення більш інклюзивної та стійкої системи.

Великі дані стали наріжним каменем диджиталізації, революціонізувавши те, як організації обробляють і використовують інформацію. Здатність аналізувати величезні обсяги даних дозволила компаніям приймати більш обґрунтовані та точні рішення, що сприяє підвищенню ефективності та інноваціям. Великі дані – це набори даних, які є занадто великими або складними для обробки традиційними методами обробки даних. Використовуючи передову аналітику, машинне навчання та хмарні обчислення, організації можуть виявляти закономірності, прогнозувати тенденції та отримувати інсайти, які раніше були недосяжними.

Вплив великих даних поширюється на різні галузі. У світі бізнесу вони дозволяють компаніям адаптувати свої послуги до індивідуальних споживчих уподобань, підвищуючи рівень задоволеності та лояльності клієнтів. Персоналізовані маркетингові кампанії, оптимізовані рекомендації щодо продуктів і динамічні цінові стратегії стали можливими завдяки аналізу великих даних. У сфері охорони здоров'я великі дані допомагають виявляти закономірності розвитку хвороб, покращувати результати лікування пацієнтів та оптимізувати роботу лікарень. У фінансовій сфері вони відіграють вирішальну роль у виявленні шахрайства, управлінні ризиками та інвестиційних стратегіях.

Однак зростання обсягів великих даних також несе з собою і певні виклики. Конфіденційність і безпека даних стали нагальними проблемами, оскільки організації збирають і зберігають величезні обсяги конфіденційної інформації. Потенційна можливість зловживання персональними даними викликає етичні питання і вимагає надійної правової бази для захисту прав особистості. Крім того,

хоча великі дані обіцяють ефективність, вони також можуть збільшити розрив між організаціями, що мають доступ до передової аналітики, і тими, що його не мають, поглиблюючи економічну та технологічну нерівність.

Інтеграція великих даних у процеси прийняття рішень підкреслює потребу в кваліфікованих фахівцях, здатних інтерпретувати складні набори даних і перетворювати ідеї на дієві стратегії. Оскільки галузі все більше покладаються на підходи, засновані на даних, попит на фахівців з обробки даних, аналітиків та інженерів продовжує зростати, змінюючи ринок праці та підкреслюючи важливість цифрової грамотності.

У ширшому контексті диджиталізації великі дані ілюструють трансформаційний потенціал технологій для стимулювання інновацій та ефективності. Водночас вони висвітлюють виклики, пов'язані із забезпеченням справедливості, безпеки та інклюзивності в цифровому ландшафті, що швидко розвивається. Баланс між використанням даних для прогресу та захистом індивідуальних прав матиме вирішальне значення для формування майбутнього великих даних та їхньої ролі в суспільстві.

Віртуалізація роботи, зумовлена розвитком віртуальної реальності (VR), доповненої реальності (AR) та інструментів для онлайн співпраці, змінює традиційні моделі зайнятості. Ці технології дозволяють людям і організаціям працювати віддалено, взаємодіяти у віртуальному просторі та долати обмеження фізичної присутності. Завдяки створенню середовищ із ефектом занурення та розширенню можливостей цифрової комунікації віртуалізація стає наріжним каменем сучасного робочого місця.

Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR) вийшли за межі ігор і розваг і знайшли практичне застосування в таких галузях, як освіта, охорона здоров'я та виробництво. За словами Джеремі Бейленсона, провідного дослідника в галузі VR-технологій та автора книги «Досвід на вимогу: Що таке віртуальна реальність, як вона працює і що вона може зробити», VR дозволяє створювати реалістичні симуляції та навчальні середовища. Це особливо цінно для професій, які вимагають практичного досвіду, таких як медична підготовка, де доповнена

реальність може накладати критично важливу інформацію на огляд хірурга під час процедур.

Інструменти для онлайн співпраці, такі як Zoom, Microsoft Teams та Slack, стали незамінними у забезпеченні віддаленої роботи та віртуальної командної співпраці. Як описує Мануель Кастельс у своєму аналізі мережових суспільств, ці платформи відображають ширший перехід до мережової економіки, де цифрові простори замінюють традиційні офіси. Кастельс підкреслює, що такі інструменти не лише підвищують гнучкість і продуктивність, але й переосмислюють природу роботи, дозволяючи географічно розподіленим командам працювати безперешкодно [26].

Однак віртуалізація роботи створює виклики, особливо з точки зору інклюзивності та доступності. Не всі працівники мають рівний доступ до високошвидкісного інтернету або обладнання, необхідного для віртуального робочого середовища, що поглиблює цифровий розрив. Більше того, як підкреслює Шошана Зубофф у книзі «Епоха капіталізму нагляду», використання цифрових платформ для роботи викликає занепокоєння щодо приватності та безпеки даних, оскільки роботодавці все частіше контролюють діяльність працівників у віртуальному просторі [46].

Соціальні наслідки віртуалізації також значні. Хоча для одних вона пропонує гнучкість і баланс між роботою та особистим життям, для інших вона може розмити межі між професійним і особистим життям, що призводить до вигорання і зниження продуктивності. Річард Сеннетт, «Корозія характеру: Особистісні наслідки роботи в новому капіталізмі» обговорює, як брак стабільності та структури в сучасних трудових відносинах впливає на почуття мети та ідентичності працівників, і це занепокоєння посилюється віртуальним робочим середовищем [41].

Насамкінець, віртуалізація праці являє собою зміну парадигми в тому, як ми розуміємо зайнятість. Хоча вона забезпечує безпрецедентну гнучкість та інновації, вона також вимагає ретельного розгляду її впливу на добробут, інклюзивність та приватність працівників. Балансування між можливостями та

викликами віртуалізації матиме вирішальне значення, оскільки робочі місця продовжують розвиватися в цифрову епоху.

Диджиталізація, як видно з її технологічних та концептуальних засад, змінює фундаментальну динаміку праці та суспільства. Спираючись на теоретичні висновки Кастельса, Гідденса та інших, стає очевидним, що соціальні та економічні аспекти диджиталізації тісно переплітаються з її технологічними інноваціями. Перехід до цифрових платформ та інструментів докорінно змінив відносини між працівниками та роботодавцями, зменшивши залежність від фізичної присутності та запровадивши нові, гнучкі моделі співпраці. Ця трансформація уможливорює віддалену роботу, зайнятість на основі гігів та глобальну співпрацю, сприяючи більш динамічному, але менш стабільному ринку праці.

Одним із найважливіших зрушень, спричинених диджиталізацією, є перехід до проєктної та тимчасової роботи, яка пропонує молодим фахівцям можливість працювати в різних галузях і на різних посадах. Однак, як підкреслює Зигмунт Бауман у книзі «Рідка сучасність», така гнучкість часто досягається ціною стабільності, що робить багатьох працівників вразливими до економічної нестабільності. Молоді люди, зокрема, стикаються з труднощами в орієнтуванні в цих фрагментованих ландшафтах зайнятості, де традиційні довгострокові контракти все частіше замінюються короткостроковими зобов'язаннями [1].

Уряди та політики відіграють ключову роль у вирішенні цих проблем, регулюючи цифрові ринки та розробляючи законодавство для захисту працівників цифрової економіки. Як зазначає Ентоні Гідденс у книзі «Наслідки сучасності», держава повинна адаптуватися до швидких темпів цифровізації, впроваджуючи механізми, що забезпечують рівність і справедливість. Це включає розробку механізмів соціального захисту, таких як мобільні системи виплат для працівників, які працюють на фрілансі, а також вирішення питань, пов'язаних з конфіденційністю даних та алгоритмічною прозорістю, як це обговорює Шошана Зубофф у книзі «Епоха капіталізму наглядю».

Хоча цифровізація відкриває шляхи для інновацій та економічного зростання, вона також поглиблює існуючу нерівність. Як зазначає Деніел Белл у книзі «Прихід постіндустріального суспільства», перехід до економіки, заснованої на знаннях, винагороджує тих, хто має цифрові навички та доступ до технологій, ставлячи інших у невигідне становище. Ця нерівність підкреслює нагальність надання молодим людям інструментів і освіти, необхідних для процвітання в оцифрованому світі [23].

У цьому взаємопов'язаному контексті цифровізація є одночасно і можливістю, і викликом. Її соціальні та економічні виміри підкреслюють необхідність колективних дій, щоб збалансувати інновації з інклюзивністю та сталістю, гарантуючи, що переваги цифрової трансформації будуть доступними для всіх членів суспільства.

1.2 Ринок праці в умовах цифрової трансформації.

Трансформація структури зайнятості, спричинена цифровими технологіями, безпосередньо впливає на ринок праці та змінює його базові механізми та структури. Мережеві технології, автоматизація та економіка платформ формують нові формати зайнятості, які відповідають сучасним вимогам глобалізації, інноваційності та економіки знань. Ці зміни не лише трансформують традиційні моделі зайнятості, а й створюють нові виклики для ринку праці, як-от зростання нерівності та вразливість працівників.

Цифрові технології докорінно змінили підходи до праці через перехід від стабільних довгострокових робіт до гнучких, заснованих на проєктах моделей зайнятості. Річард Сеннетт у своїй праці «Культура нового капіталізму» зазначає, що цифрові платформи, такі як Upwork і TaskRabbit, дають змогу працівникам виконувати короткострокові проєкти, що створює нові можливості для зайнятості. Це впливає на структуру ринку праці, зокрема через розширення попиту на проєктну та гіг-зайнятість. Водночас, як наголошує Сеннетт, працівники втрачають соціальні гарантії та стабільність, що підриває

передбачуваність кар'єрних траєкторій. Зміни, спричинені платформізацією ринку праці, є показовим прикладом переходу до гнучких форматів зайнятості, які зосереджуються на короткострокових цілях і адаптивності [42].

Розширюючи це, Мануель Кастеллс у книзі «Підйом мережевого суспільства» підкреслює, як мережеві технології усунули географічні бар'єри, уможлививши віддалену співпрацю та децентралізовану командну структуру. Ця трансформація демократизувала доступ до глобальних ринків праці, дозволяючи працівникам із різних регіонів конкурувати за можливості, які раніше були обмежені фізичною близькістю. Цифрові платформи, включно з LinkedIn і Slack, є прикладом цих змін, сприяючи створенню професійних мереж і екосистемам співпраці, які виходять за кордон. Кастельс підкреслює, що такий зв'язок не просто замінює традиційні робочі місця; це створює нову основу для глобальної економічної участі, переосмислюючи спосіб організації та виконання праці.

Паралельно з цими змінами концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла, викладена в «Приході постіндустріального суспільства», проливає світло на макроекономічні зрушення, що лежать в основі цієї трансформації. Белл визначає перехід від економіки, орієнтованої на виробництво, до економіки, що керується знаннями, креативністю та інноваціями. Занепад традиційних промислових ролей супроводжується зростанням технологічних галузей, таких як інформаційні технології, цифровий маркетинг і аналіз даних. У цих галузях пріоритетом є інтелектуальні здібності та навички вирішення проблем, що узгоджується з твердженням Белла про те, що знання стали основним економічним ресурсом у цифрову еру [22].

Така реструктуризація сфери зайнятості відображає ширші теми, розглянуті в попередньому розділі, де інтеграція цифрових технологій створює як можливості, так і проблеми. Хоча зростання гнучкої та віддаленої роботи наділило працівників більшою автономією та доступом до різноманітних ролей, це також посилює економічну незахищеність і загострило нерівність. Взаємопов'язана динаміка між мережевим суспільством, економікою, що

керується платформами, і робочою силою, що базується на знаннях, ілюструє, як цифровізація пронизує всі аспекти сучасних ринків праці [33].

Зрештою, трансформація структур зайнятості є свідченням глибокого впливу цифровізації, пов'язуючи теоретичні погляди на суспільні зміни з відчутними змінами в тому, як люди працюють, співпрацюють і процвітають в економічному ландшафті, що розвивається. У цьому розділі не лише висвітлюються можливості, які надають цифрові технології, а й наголошується на необхідності адаптивної політики та соціального захисту для забезпечення справедливої участі в цифровій економіці.

Також сучасний ринок праці демонструє попит на нові навички та кваліфікації, які відповідають викликам цифрової епохи. Ентоні Гідденс у книзі «Наслідки сучасності» зазначає, що прискорені темпи змін на ринку праці вимагають постійної адаптації та навчання. Роботодавці дедалі частіше шукають працівників, які володіють як базовими цифровими компетенціями, так і вмінням швидко освоювати нові інструменти та платформи. Ця динаміка відображає трансформацію ринку праці, спричинену цифровими технологіями, які переосмислюють традиційні ролі працівників [38].

На ринку праці пріоритет надається передовим технічним навичкам, які є ключем до економічної продуктивності. Деніел Белл у своїй праці «Прихід постіндустріального суспільства» підкреслює, що такі навички, як аналіз даних, програмування та розробка ШІ, стають основою економіки знань. Ці вимоги поширюються на різні сектори, де цифрові інструменти перетворюються з вузькоспеціалізованих на універсальні. Аналіз Белла наголошує, що знання цифрових технологій є не лише технічним, але й стратегічним ресурсом, що визначає професійні шляхи на сучасному ринку праці [22].

Ринок праці також змінюється через зростання важливості м'яких навичок, таких як адаптивність і креативність. Зигмунт Бауман у «Рідкій сучасності» описує, що здатність до швидкої адаптації, вирішення проблем і інновацій стає невід'ємною складовою успіху в умовах, коли ринок праці є нестабільним і швидко змінюється. Ця потреба в динамічності обумовлена цифровізацією, яка

постійно змінює вимоги до професійних компетенцій, створюючи як можливості для працівників, так і виклики через невизначеність [1].

Разом ці зміни свідчать про глибокий вплив цифровізації на структуру ринку праці. Вона диктує необхідність інтеграції передових технічних і динамічних м'яких навичок, що стають основою професійного успіху в сучасній економіці. Таким чином, цифровізація не лише трансформує навички працівників, а й переосмислює пріоритети роботодавців і визначає нові межі для професійного розвитку.

Сучасний ринок праці зазнає значних змін через впровадження автоматизації та штучного інтелекту (ШІ), які витісняють рутинні й передбачувані завдання. Виробництво, логістика та адміністративні ролі, які раніше спиралися на людську силу, зараз переходять до автоматизованих рішень, що зменшують потребу в людській участі. Ці зміни сприяють зростанню ефективності та зниженню витрат для бізнесу.

Карл Бенедикт Фрей і Майкл Осборн у своєму дослідженні «Майбутнє зайнятості» описують вплив комп'ютеризації на різні професії, наголошуючи, що галузі, які базуються на передбачуваних завданнях, є найбільш уразливими до автоматизації. Вони підкреслюють, що впровадження ШІ значно змінює економічну структуру зайнятості, створюючи водночас нові виклики для працівників, які змушені адаптуватися до швидких змін [52].

Цифровізація, як каталізатор цих змін, сприяє як трансформації ринку праці, так і появі нових професій і напрямів. Однак вона також загострює проблему перепідготовки кадрів і соціальної нерівності, коли одні професії швидко втрачають актуальність, а інші потребують високої кваліфікації та технічних навичок.

Етичні виклики, пов'язані зі штучним інтелектом (ШІ), створюють додаткові труднощі для ринку праці, зокрема в процесах найму та управління персоналом. Алгоритмічні системи, які все частіше використовуються для відбору кандидатів і оцінки працівників, піднімають питання про справедливість і прозорість. Відсутність чіткого розуміння принципів їхньої роботи ускладнює

можливість оскарження несправедливих рішень, що формує нові соціальні ризики для працівників.

Шошана Зубофф у книзі «Епоха наглядного капіталізму» звертає увагу на проблему упередженості в алгоритмах, які часто розробляються на основі недосконалих або упереджених даних. Це, за її словами, може увічнити нерівність та дискримінувати окремі групи населення або підсилити існуючі розриви. Зубофф також підкреслює, що непрозорість цих систем створює новий рівень залежності працівників від технологій, які вони не контролюють, і ставить під загрозу справедливість у відносинах між роботодавцем і працівником. [46].

Разом ці зміни вказують на суттєвий і двоїтий вплив автоматизації та ШІ на ринок праці. З одного боку, ці технології відкривають нові можливості для підвищення продуктивності, оптимізації процесів тощо. З іншого боку, вони провокують втрату стабільних робочих місць, появу нових форм нерівності та етичні дилеми. В умовах цифрової економіки, що стрімко розвивається, необхідно знаходити баланс між впровадженням технологій і забезпеченням соціальної справедливості. Це передбачає розробку стратегій, які не лише адаптують робочу силу до нових умов, але й гарантують прозорість, рівність і захист прав працівників у новій реальності ринку праці.

Слід зазначити, що ринок праці суттєво зазнав змін і під впливом глобалізації. Цей процес відкрив доступ до міжнародних ринків, створив нові можливості для співпраці та віддаленої роботи. Цифрові технології розмили географічні межі та дозволили компаніям і працівникам інтегруватися у глобальну економіку. Як зазначає Мануель Кастеллс, цифрові платформи стали наріжним каменем мережевого суспільства, створюючи умови для безперервного зв'язку між працівниками та роботодавцями з різних куточків світу. Цей перехід до глобального ринку праці сприяє поширенню міжнародної співпраці та формуванню віддалених команд, які функціонують поза межами традиційних офісів.

Ентоні Гідденс у книзі «Світ утікачів» досліджує двосторонню природу глобалізації, спричиненої цифровізацією. Хоча це відкриває безпрецедентний

доступ до міжнародних можливостей, воно також загострює конкуренцію між працівниками з різних регіонів. Ця динаміка створює як можливості, так і тиск, оскільки люди конкурують на все більш взаємопов'язаному ринку, де навички та здатність до адаптації є ключовими для успіху [31].

Розширюючи це, Саскія Сассен у концепції глобального міста аналізує, як глобальна цифрова інфраструктура перетворює місцеві економіки на активних учасників ширших міжнародних ринків. Використовуючи цифрові інструменти, місцеві компанії та професіонали можуть взаємодіяти з глобальними клієнтами та проектами, інтегруючись у мережу взаємопов'язаних міст і галузей. Однак ця зміна також підкреслює диспропорції в цифровому доступі, оскільки регіони, у яких немає надійної інфраструктури або цифрової грамотності, ризикують залишитися позаду [40].

Цифровізація змінила ринок праці, по-перше, з'явилися нові можливості для віддаленої роботи, що дозволяє працівникам з різних куточків світу працювати у великих компаніях, долаючи географічні бар'єри. По-друге, цифрові платформи та інструменти дозволили малим і середнім підприємствам легко виходити на міжнародні ринки та розширювати доступ до глобальних можливостей. Ці зміни стали можливими завдяки глобалізації, адже цифрові технології відкрили доступ до світових ринків, де конкуренція між працівниками з різних країн стала нормою.

Ринок праці змінився, і зараз працівники стали менш захищеними. Багато людей більше не мають стабільних робочих місць з традиційними перевагами, такими як медичне страхування чи оплачувана відпустка. Це призводить до економічної невизначеності та обмежує можливості для кар'єрного зростання. Гай Стендінг у книзі «Прекаріат: Новий небезпечний клас» стверджує, що ця нестабільність породжує новий клас працівників – «прекаріат», – який переживає економічну незахищеність і обмежене кар'єрне зростання [46].

Доповнює цю точку зору, Річард Сеннетт у своїй книзі «Корозія характеру» коли підкреслює, як руйнування стабільних трудових контрактів впливає на особисту та професійну ідентичність працівників. Без передбачуваності

довгострокових ролей люди стикаються з проблемами в побудові значущої кар'єри та підтримці почуття мети, що ще більше поглиблює соціальні наслідки цифровізованих ринків праці.

Ентоні Гідденс у своїй книзі «Наслідки сучасності» підкреслює нагальність переосмислення традиційних систем соціального забезпечення, щоб вони відповідали реаліям цифрової економіки. Він стверджує, що системи соціального захисту, розроблені для моделей праці індустріальної епохи, недостатні для задоволення потреб робочої сили, яка все частіше займається концертною та фрілансерською роботою. Гідденс виступає за реформи, які забезпечують справедливий доступ до пільг і захисту незалежно від типу зайнятості [30].

Зростання цифрових платформ і автоматизація призвели до того, що все більше працівників працюють без традиційних соціальних гарантій, таких як медичне страхування або пенсійне забезпечення. Тепер робітники часто залежать від тимчасових проектів або контрактів, що створює нестабільність у їхньому житті та кар'єрі. Ці зміни вимагають від держави та бізнесу перегляду підходів до соціального захисту та розробки нових політик, які поєднують гнучкість і захист прав працівників в умовах цифрової економіки.

Джеремі Ріфкін у своїй книзі «Третя промислова революція» досліджує, як цифрові технології змінюють традиційні економічні структури через розвиток галузей, що розвиваються. Такі сектори, як відновлювані джерела енергії, технології інтелектуальних мереж і екологічне проектування, швидко розширюються завдяки інтеграції цифрових інструментів і систем. Ріфкін підкреслює, що ці галузі не лише сприяють економічному зростанню, але й вирішують глобальні виклики, такі як зміна клімату та ефективне використання ресурсів, демонструючи подвійний потенціал цифровізації для інновацій та вирішення критичних проблем [37].

Це ілюструє нам, як цифровізація сприяє створенню нових професій і галузей, змінюючи економічний ландшафт і пропонуючи працівникам можливості працювати в передових галузях. Ця еволюція підкреслює важливість

адаптивності та постійного навчання, оскільки люди та організації орієнтуються на вимоги цифрової економіки, що постійно змінюється.

Трансформація ринку праці, викликана цифровими технологіями, суттєво змінила його структуру. Раніше стабільні, довгострокові робочі місця, які забезпечували соціальні гарантії та стабільний дохід, поступово відходять на другий план. Замість них з'являються нові формати зайнятості, такі як гіг-робота, тимчасові контракти та фріланс. Ці зміни пов'язані з розвитком цифрових платформ і автоматизацією процесів, що дозволяють виконувати завдання на короткострокових проєктах та віддалено. Така гнучка зайнятість дає більше свободи працівникам, але одночасно знижує стабільність і соціальні гарантії.

Одним із наслідків цих змін стало значне зростання нерівності. Традиційні, добре оплачувані професії в сфері виробництва або адміністративної роботи поступаються місцем висококваліфікованим технічним та інформаційним спеціальностям, які вимагають спеціалізованих знань і постійного оновлення навичок. Тому, з одного боку, ринок праці надає нові можливості для тих, хто має необхідні цифрові навички, з іншого – створює нові виклики для працівників, що мають менше доступу до цих ресурсів.

Крім того, автоматизація і впровадження штучного інтелекту змінюють саму природу робочих місць, особливо в тих галузях, де можна автоматизувати рутинні завдання. Це призводить до скорочення робочих місць у традиційних сферах, але одночасно відкриває нові можливості в таких областях, як програмування, аналіз даних і розробка ІІІ.

Ці зміни створюють нові соціальні та економічні виклики, які потребують ретельного управління. Зокрема, зростає важливість політик, спрямованих на соціальний захист працівників, інтеграцію нових навичок та вирішення проблеми нерівності. Цифровізація не лише змінює форми роботи, але й ставить під сумнів традиційні підходи до трудових відносин і захисту прав працівників.

1.3 Цифровізація та молодіжний ринок праці: особливості впливу цифрових змін на молодь, нові форми зайнятості.

Диджиталізація суттєво вплинула на можливості працевлаштування молоді, змінивши традиційні методи пошуку роботи та розширивши доступ до різноманітних ринків. Цифрові платформи, такі як Work.ua, Rabota.ua та LinkedIn, стали важливими інструментами для молодих людей, які виходять на ринок праці. Ці платформи не лише спрощують пошук роботи, але й надають можливості для нетворкінгу, демонстрації навичок та прямої взаємодії з потенційними роботодавцями. Як підкреслює Мануель Кастельс у книзі «Становлення мережевого суспільства», подібні мережеві технології демократизують доступ до можливостей працевлаштування, руйнуючи географічні та соціальні бар'єри [32].

Платформи для фрілансерів, такі як Upwork і Fiverr, ще більше розширили доступ до міжнародного ринку праці, дозволивши молодим фахівцям зв'язуватися з клієнтами по всьому світу. Цей глобальний зв'язок відповідає концепції «глобальних міст» Саскії Сассен у книзі «Глобальне місто», де цифрова інфраструктура дозволяє людям навіть у віддалених місцях інтегруватися в глобальну економіку. Для молодих фрілансерів ці платформи пропонують гнучкість у створенні різноманітних портфоліо та набутті міжнародного досвіду, але вони також створюють виклики, такі як посилення конкуренції та відсутність соціального захисту [38].

Крім того, зростаюча популярність віддаленої роботи серед молоді відображає ширші тенденції цифрової економіки. Дистанційна робота не лише забезпечує гнучкість, але й відповідає вподобанням технічно підкованого покоління, яке прагне балансу між роботою та особистим життям і незалежності. Дослідження Ентоні Гідденса у книзі «Світ, що тікає» підкреслює, що цифровізація стискає час і простір, роблячи віддалену роботу практичним і ефективним варіантом. Цей зсув, хоча і є перевагою, також підкреслює необхідність для молодих працівників розвивати сильні цифрові навички та

самодисципліну, щоб залишатися конкурентоспроможними в цьому мінливому трудовому ландшафті.

Загалом цифрові платформи та віддалена робота відкрили нові шляхи для працевлаштування молоді, пропонуючи доступ до глобальних можливостей та сприяючи інноваціям у розвитку кар'єри. Однак ці переваги супроводжуються викликами, зокрема необхідністю безперервного розвитку навичок та адаптації до конкурентного і динамічного глобального ринку праці.

Цифровізація запровадила нові форми зайнятості для молоді, трансформуючи традиційні кар'єрні шляхи та уможлиблюючи інноваційні структури зайнятості. Однією з найпомітніших тенденцій є зростання фрілансу як популярної форми зайнятості серед молодих фахівців. Такі фріланс-платформи, як Upwork, Fiverr та Freelancehunt, забезпечують доступ до глобального ринку праці, дозволяючи людям пропонувати спеціалізовані навички на проєктній основі. Гай Стендінг у фільмі «Прекаріат: Новий небезпечний клас» підкреслює, що фріланс пропонує гнучкість та автономію, що приваблює молодих працівників, які прагнуть різноманітного та динамічного кар'єрного досвіду. Однак Стендінг також підкреслює нестабільну природу фрілансу, де відсутність стабільних контрактів і соціального захисту може призвести до економічної незахищеності [46].

Тимчасова та проєктна робота також набула поширення, особливо в ІТ-сфері та креативних індустріях. Цифрова трансформація прискорила попит на короткострокову експертизу в таких сферах, як веб-розробка, графічний дизайн і створення контенту. Річард Сеннетт у книзі «Культура нового капіталізму» описує цей зсув як частину ширшої тенденції до проєктної зайнятості, коли працівників цінують за їхню здатність швидко адаптуватися та досягати результатів у стислі терміни. Ця модель підходить для галузей, де інновації та швидка ітерація мають першорядне значення, але часто створює додатковий тиск на людей, які повинні постійно доводити свої навички та затребуваність [42].

Поява професій, пов'язаних з цифровими технологіями, ще більше змінила ландшафт зайнятості для молоді. Такі ролі, як менеджери соціальних мереж,

аналітики даних, розробники програмного забезпечення та фахівці з кібербезпеки, користуються високим попитом, що відображає зростаючу важливість цифрової експертизи в сучасній економіці. Деніел Белл у своїй книзі «Прихід постіндустріального суспільства» передбачив появу професій, що базуються на знаннях, зумовлених інноваціями та технологіями, де інтелектуальний капітал замінює фізичну працю як основну економічну рушійну силу. Ці професії не лише пропонують прибуткові кар'єрні шляхи, але й вимагають постійного підвищення кваліфікації, щоб йти в ногу з технологіями, що швидко розвиваються [22].

Разом ці нові форми зайнятості надають молодим людям можливість займатися різноманітною та інноваційною кар'єрою. Однак вони також створюють виклики, такі як посилення конкуренції, потреба в самоуправлінні та обмежений доступ до традиційних переваг на робочому місці. Поширення фрілансу, проєктної роботи та технічно орієнтованих ролей підкреслює трансформаційний вплив цифровізації на ринок праці, наголошуючи на необхідності підтримки політики та освітніх систем, які надають молодим працівникам навички та ресурси, необхідні для процвітання в цьому динамічному середовищі.

Цифрова трансформація принесла численні переваги для молодих людей, змінивши їхній підхід до роботи, освіти та підприємництва. Однією з найважливіших переваг є гнучкість робочого графіку та можливість працювати віддалено. Така гнучкість дозволяє молодим фахівцям поєднувати роботу з особистим розвитком, освітою чи обов'язками по догляду за дітьми. Як підкреслює Мануель Кастельс у книзі «Становлення мережевого суспільства», мережеві технології уможливлюють спілкування та співпрацю на відстані в режимі реального часу, роблячи віддалену роботу не лише можливою, але й високоефективною. Для молодих працівників така гнучкість сприяє незалежності та адаптивності, що відповідає вподобанням покоління, яке звикло використовувати цифрові інструменти для виконання різноманітних завдань [28].

Доступ до широкого спектру освітніх можливостей — ще одна ключова перевага цифрової трансформації. Онлайн-платформи, такі як Coursera, Udey та edX, пропонують доступні та гнучкі варіанти навчання, що дозволяють молодим людям розвивати затребувані цифрові навички, такі як програмування, аналіз даних та маркетинг у соціальних мережах. Ці платформи демократизують освіту, руйнуючи бар'єри, пов'язані з географією та вартістю. Ентоні Гідденс у книзі «Світ, що тікає» підкреслює важливість навчання впродовж усього життя у швидкозмінній цифровій економіці, де безперервне набуття навичок є критично важливим для збереження конкурентоспроможності. Цифрова освіта дає молодим людям можливість адаптувати свої навчальні траєкторії, зосереджуючись на навичках, які найбільше відповідають їхнім кар'єрним цілям [31].

Цифрова трансформація також розширює можливості для підприємництва, надаючи молодим людям інструменти та платформи для започаткування та масштабування свого бізнесу. Такі платформи, як Shopify, Etsy та Instagram, дають змогу просувати та продавати товари чи послуги по всьому світу з мінімальними початковими інвестиціями. Джеремі Ріфкін у книзі «Третя промислова революція» досліджує, як цифрові технології зменшують традиційні бар'єри для входу на ринок для підприємців, сприяючи інноваціям та економічній участі. Молоді підприємці можуть використовувати інструменти цифрового маркетингу, аналітику даних та платформи електронної комерції для створення брендів та охоплення клієнтів по всьому світу, створюючи нові шляхи до фінансової незалежності.

Ці переваги в сукупності підкреслюють трансформаційний потенціал цифровізації для молоді. Гнучкість, освіта та підприємництво відкривають двері до нових можливостей, але водночас вимагають від людей активної взаємодії з цифровими інструментами та адаптації до середовища, що постійно змінюється. Позитивні результати цифрової трансформації підкреслюють важливість підвищення цифрової грамотності та надання рівного доступу до технологій, щоб молоді люди з різних верств суспільства могли повністю реалізувати їхній потенціал.

Цифровізація ринку праці, відкриваючи нові можливості для молодих людей, водночас створює значні виклики, які впливають на їхню здатність повною мірою скористатися перевагами цих перетворень. Нерівний доступ до цифрових інструментів, проблеми соціального захисту та посилення глобальної конкуренції є ключовими бар'єрами, які необхідно подолати для створення інклюзивного та сталого трудового середовища.

Нерівний доступ до цифрових інструментів залишається нагальною проблемою, особливо в регіонах з обмеженою інфраструктурою чи економічними ресурсами. Високошвидкісний інтернет, сучасні пристрої та доступ до цифрового навчання розподілені нерівномірно, що ставить у невигідне становище багатьох молодих людей у сільській місцевості та регіонах з недостатнім рівнем обслуговування. Марк Варшауер у своїй книзі «Технології та соціальна інтеграція» підкреслює, як цифровий розрив посилює існуючу соціальну нерівність, обмежуючи можливості для освіти та працевлаштування. У багатьох випадках відсутність цифрового доступу не дозволяє молодим людям брати участь у віддаленій роботі або підвищувати кваліфікацію за допомогою онлайн-курсів, створюючи замкнене коло ізоляції, яке важко розірвати [13].

Проблеми соціального захисту також непропорційно впливають на фрілансерів та самозайнятих осіб, які становлять зростаючу частину молодіжного ринку праці. На відміну від традиційних працівників, фрілансери часто не мають таких пільг, як медичне страхування, оплачувана відпустка та пенсійні плани, що робить їх вразливими до економічної нестабільності. Гай Стендінг у книзі «Прекаріат: Новий небезпечний клас» називає цей брак захисту визначальною рисою сучасної гіг-економіки, де працівники стикаються з підвищеними ризиками, не маючи захисних мереж, які традиційно надають роботодавці. Для молодих людей, які починають займатися фрілансом або самозайнятістю, це створює значну невизначеність, особливо під час економічних спадів або періодів особистих труднощів.

Глобалізація, спричинена диджиталізацією, посилила конкуренцію на ринку праці, створивши нові виклики для молодих спеціалістів. Хоча цифрові

платформи відкривають працівникам доступ до глобальних можливостей, вони також наражають їх на конкуренцію з боку колег з усього світу, що часто призводить до зниження заробітної плати та посилює тиск на постійне вдосконалення навичок. Ентоні Гідденс у книзі «Світ, що тікає» обговорює двосічну природу глобалізації, яка розширює доступ до ринків, водночас посилюючи нерівність і конкуренцію. Для багатьох молодих працівників ця глобальна конкуренція може призвести до «гонки на виживання» з точки зору оплати праці та гарантій зайнятості, особливо в регіонах, де захист прав працівників є слабким.

Ці виклики підкреслюють необхідність цілеспрямованих заходів, щоб забезпечити молодим людям можливість процвітати на цифровому ринку праці. Розширення доступу до цифрових інструментів і навчання, впровадження заходів соціального захисту для фрілансерів та розробка стратегій, що дозволяють збалансувати глобальну конкуренцію з локальними гарантіями зайнятості, є критично важливими кроками. Без усунення цих бар'єрів вигоди від цифровізації ризикують зосередитися серед тих, хто вже має переваги, що ще більше посилить нерівність на молодіжному ринку праці.

Сучасний ринок праці в умовах цифровізації ставить перед молоддю нові вимоги, серед яких ключовою є володіння цифровими навичками. Здатність працювати з сучасними технологіями, використовувати інструменти для аналізу даних, комунікації та управління процесами стає базовою умовою успішного працевлаштування. Деніел Белл у своїй праці Прихід постіндустріального суспільства підкреслює, що знання та інновації стають основними ресурсами нової економіки, а цифрова грамотність – невід'ємною складовою конкурентоспроможності працівників. Це особливо актуально для молоді, яка вступає на ринок праці в умовах швидкого технологічного прогресу.

Університетські програми та державні ініціативи відіграють важливу роль у підготовці молоді до вимог цифрової економіки. Інтеграція курсів із програмування, аналізу даних, управління проєктами та інших цифрових компетенцій у навчальні плани є необхідністю для розвитку професійних

навичок. Як зазначає Ентоні Гідденс у Наслідках модерності, освітні системи повинні адаптуватися до змін, спричинених технологічним прогресом, і забезпечувати доступ до актуальних знань. Державні програми, такі як фінансування онлайн-курсів або створення центрів цифрового навчання, сприяють розширенню можливостей для молоді, особливо в регіонах із обмеженим доступом до технологій [32].

Водночас самостійне навчання через онлайн-курси та освітні платформи стає важливим елементом професійного розвитку. Платформи, такі як Coursera, Udey, Khan Academy, пропонують доступ до якісних матеріалів від провідних університетів і компаній. Шошана Зубофф у Епосі капіталізму спостережень наголошує, що технології відкривають нові можливості для самонавчання, що дозволяє молоді гнучко адаптуватися до змін. Здатність молодих фахівців самостійно розвивати свої компетенції забезпечує їхню мобільність і стійкість на ринку праці.

Таким чином, освіта та розвиток цифрових навичок стають ключовими факторами успішної інтеграції молоді у цифрову економіку. Поєднання формальної освіти, державної підтримки та можливостей самостійного навчання створює базу для підготовки конкурентоспроможних фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах постійних технологічних змін.

Диджиталізація глибоко вплинула на кар'єрні очікування та плани молодих людей, змінивши їхні пріоритети та підходи до працевлаштування. Цей зсув відображає ширші суспільні зміни, зумовлені технологічними інноваціями, глобалізацією та динамікою ринку праці, що розвивається.

Однією з важливих змін є зміна пріоритетів у пошуку роботи, де на зміну стабільності все частіше приходить гнучкість і можливості для професійного розвитку. Традиційні кар'єрні шляхи, що характеризуються довгостроковою зайнятістю та фіксованими ролями, поступаються місцем більш динамічним траєкторіям, які передбачають більшу автономію та зростання. Зигмунт Бауман у книзі «Рідка сучасність» описує це явище як рух до «рідкої кар'єри», де адаптивність і безперервне навчання стають необхідними для навігації на

мінливих і непередбачуваних ринках праці. Молоді люди надають перевагу ролям, які пропонують їм свободу працювати віддалено, реалізовувати різноманітні проекти та поєднувати професійне й особисте життя, що часто полегшується завдяки цифровим платформам та інструментам.

Ще однією помітною тенденцією є зростання інтересу до самозайнятості та підприємництва серед молодих фахівців. Цифровізація знизилася вхідні бар'єри для започаткування бізнесу, надаючи інструменти та платформи, такі як Shopify, Etsy та соціальні мережі для брендингу, маркетингу та продажів. Джеремі Ріфкін у своїй книзі «Третя промислова революція» підкреслює, як цифрові технології дають людям можливість створювати інноваційні бізнес-моделі, сприяючи розвитку підприємницьких екосистем, які особливо приваблюють технічно підковану молодь. Цей перехід до самозайнятості не лише відображає прагнення до незалежності, але й відповідає прагненням покоління, яке цінує творчість і здатність самостійно визначати свій кар'єрний шлях [37].

Крім того, цифрові інструменти трансформують те, як молодь шукає та реалізує можливості кар'єрного зростання. Такі платформи, як LinkedIn та Glassdoor, дозволяють їм спілкуватися з професіоналами галузі, вивчати вакансії та отримувати доступ до можливостей наставництва та нетворкінгу по всьому світу. Мануель Кастельс у книзі «Становлення мережевого суспільства» підкреслює роль мережевих технологій у демократизації доступу до ресурсів і можливостей, що дозволяє людям просувати свою кар'єру шляхами, які раніше були недоступні. Молоді фахівці використовують ці інструменти, щоб розвивати свої особисті бренди, демонструвати свої навички та взаємодіяти з ширшим колом потенційних роботодавців і колег.

Вплив цифровізації на кар'єрні очікування підкреслює важливість адаптивності, креативності та проактивного використання цифрових ресурсів. Цифровізація відкриває безпрецедентні можливості для гнучкості, самовизначення та зростання, але водночас вимагає від молодих людей постійного підвищення кваліфікації та гнучкості на ринку праці, що постійно змінюється. Вирішення цих проблем вимагає поєднання сприятливих освітніх

систем, доступу до цифрових інструментів і політики, що заохочує підприємництво та інновації.

У першому розділі дипломної роботи було розглянуто теоретичні основи цифровізації ринку праці, що дозволило закласти фундамент для подальшого аналізу її впливу на молодіжний ринок зайнятості. Розділ складається з трьох підрозділів, кожен із яких присвячений окремому аспекту цього процесу.

Висновки до розділу 1

Загалом у першому розділі було досліджено поняття та концепції цифровізації. Ми проаналізували визначення цього терміна, відзначили його відмінність від інформатизації та визначили цифровізацію як комплексний процес, що охоплює не лише технічні, але й соціальні трансформації. Було розглянуто погляди таких науковців, як Мануель Кастельс, Ентоні Гідденс, Зигмунт Бауман, Річард Сеннетт та Деніел Белл, які висвітлили різні аспекти цифровізації, зокрема її вплив на мережеву структуру суспільства, глобалізацію, нестабільність зайнятості та роль знань у сучасній економіці.

У другому підрозділі увага була зосереджена на впливі цифрових технологій на ринок праці. Ми дослідили, як цифровізація змінює структуру зайнятості, сприяючи переходу від традиційних форм праці до більш гнучких моделей, таких як дистанційна робота, фріланс і проектна зайнятість. Також було висвітлено зміну вимог до навичок і кваліфікації працівників, зокрема зростаючу важливість цифрової грамотності, технічних знань та адаптивності, що стають критично необхідними для успішної кар'єри в умовах цифрової трансформації.

Третій підрозділ був присвячений аналізу впливу цифровізації на молодіжний ринок праці. Було визначено особливості цього впливу, включаючи появу нових професій, розширення можливостей для самозайнятості та підприємництва, а також виклики, з якими стикається молодь, зокрема нерівний доступ до цифрових ресурсів, проблеми соціального захисту фрілансерів та загострення конкуренції через глобалізацію.

Таким чином, перший розділ дослідження дозволив визначити ключові аспекти цифровізації, її теоретичну базу та основні тенденції, які формують сучасний ринок праці. Це створює основу для подальшого аналізу впливу цифрових змін на молодіжну зайнятість, що буде розглянуто у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ

2.1 Економічні та соціальні наслідки російсько-української війни для ринку праці: огляд загальних тенденцій.

Російсько-українська війна суттєво трансформувала економічний і соціальний ландшафт України, залишивши глибокий слід на ринку праці. Конфлікт зруйнував традиційні структури зайнятості, спричинив масове переміщення населення та прискорив зміни в модальностях роботи. У цьому розділі ми спробуємо розглянути загальні тенденції на ринку праці, сформовані війною, а також виклики та можливості, що з'явилися після початку війни.

Війна спричинила безпрецедентне переміщення населення як всередині країни, так і за її межами, що суттєво змінило динаміку ринку праці. Мільйони українців залишили небезпечні території, шукаючи притулку в більш безпечних частинах країни або за кордоном. Ця міграція призвела до значного скорочення робочої сили в регіонах, що безпосередньо постраждали від бойових дій. Як наслідок, у цих регіонах різко знизилася економічна активність і зменшилася кількість робочої сили, що ще більше ускладнило проблеми, з якими стикаються місцеві підприємства та галузі.

І навпаки, ринки праці у відносно безпечних регіонах, таких як Львів, Київ та Дніпро, стали перенасиченими. Приплив внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які шукають роботу, створив підвищену конкуренцію за робочі місця, що спричинило значний тиск на місцеву економіку та інфраструктуру. Це перенасичення призвело до зростання рівня безробіття та недовикористання кваліфікованих працівників, які не можуть знайти підходящу роботу за своєю спеціальністю. За оцінками міжнародних організацій, таких як Міжнародна організація праці (МОП), майже 6 мільйонів людей залишаються розкиданими по Європі. 55% із них працювали до війни. Крім того, майже 4 мільйони людей були переміщені в межах України [35].

Економічна нестабільність також глибоко вплинула на структуру зайнятості. Багато підприємств, особливо на територіях, що постраждали від конфлікту, були змушені припинити свою діяльність через руйнування інфраструктури, перебої в постачанні або фізичну небезпеку ведення бізнесу. Малі та середні підприємства (МСП), які становлять основу економіки України, виявилися особливо вразливими: багато з них закрилися або переїхали до безпечніших регіонів. Дослідження USAID показують, що лише 25% малих і середніх підприємств змогли відновити свою діяльність в умовах війни, а інші переїхали до безпечних регіонів або припинили свою діяльність. Це призвело до сплеску безробіття та переорієнтації економічної активності [45].

Незважаючи на ці виклики, війна прискорила впровадження моделей віддаленої роботи та підрядної зайнятості, що зумовлено необхідністю працювати в нестабільних умовах. Цифрові платформи, такі як Upwork, Fiverr та Freelancehunt, стали життєво важливими інструментами для тих, хто прагне зберегти потоки доходів в умовах хаосу. Дистанційна робота забезпечує рівень стабільності та гнучкості, що є особливо привабливим у воєнний час, дозволяючи людям працювати на клієнтів за межами зони конфлікту або навіть на міжнародних ринках, наприклад, ІТ-фахівці та фрілансери використовували свої навички та цифрові інструменти, щоб продовжувати працювати, незважаючи на перебої, що підкреслює стійкість певних секторів економіки. Світовий банк відзначає, що ІТ-сектор виявився стійким до кризи, а світовий попит на українських ІТ-фахівців збільшився на 30%. Це дозволило зберегти значну частину трудової міграції в межах цифрових індустрій [43].

Крім того, набула популярності зайнятість на виїздах як альтернатива традиційній роботі на повний робочий день. Такі платформи, як Glovo та Bolt, запропонували переміщеним працівникам можливість швидко отримувати дохід, навіть якщо таким ролям бракує стабільності та довгострокової безпеки. Хоча ці цифрові рішення пом'якшили деякі економічні наслідки, вони також підкреслюють нестабільний характер ринку праці в умовах воєнного часу, коли тимчасові та нестандартні робочі угоди часто замінюють стабільну зайнятість.

Отже, війна глибоко змінила ринок праці в Україні, створивши як виклики, так і можливості. Хоча переміщення, безробіття та економічна нестабільність залишаються критично важливими проблемами, перехід на віддалену роботу та роботу на фрілансі став рятівним колом для багатьох. Ці тенденції відображають адаптивність української робочої сили та підкреслюють важливість цифрових платформ у підтримці економічної активності за надзвичайних обставин. Однак подолання довгострокових наслідків цих змін потребуватиме цілеспрямованої політики, спрямованої на відновлення інфраструктури, підтримку переміщених працівників та зміцнення економічної стійкості в умовах постійної невизначеності.

Війна глибоко вплинула на економічні сектори України, причому в різних галузях спостерігається різний ступінь руйнування та стійкості. Промисловість і виробництво, які значною мірою залежать від фізичної інфраструктури, постраждали найбільше. Ключові галузі промисловості, включаючи металургію, машинобудування та хімічну промисловість, зазнали колосальних втрат через обстріли критично важливих об'єктів. Згідно з даними USAID, війна спричинила значне зменшення виробничих потужностей, особливо в металургійній та хімічній промисловості, де було втрачено понад 50% обсягів виробництва. Багато підприємств були змушені або призупинити роботу на невизначений термін, або переїхати в безпечніші регіони на заході України. Однак переміщення пов'язане зі значними фінансовими та логістичними проблемами, що обмежує здатність підприємств швидко відновити повномасштабну діяльність. Падіння промислового виробництва не лише зменшило можливості для працевлаштування, а й послабило експортний потенціал країни, що негативно вплинуло на економіку в цілому [45].

Війна серйозно вплинула на сільськогосподарський сектор, який є основою економіки України та основним світовим постачальником зерна. Поля в зонах конфлікту заміновані, техніка та сховища зруйновані, а логістичні маршрути порушені. Обмеження на експорт зернових культур, посилені блокадою чорноморських портів, ще більше ускладнили роботу сектору. Це призвело до

значного скорочення робочих місць у сільській місцевості, де сільське господарство часто є основним джерелом доходу. Фермери зазнали значних фінансових втрат, а невизначеність щодо посівних та збиральних сезонів створила додаткові проблеми. Незважаючи на міжнародні зусилля, спрямовані на сприяння експорту зерна альтернативними маршрутами, довгострокове відновлення цього сектору залежатиме від зусиль з розмінування, реконструкції інфраструктури та відновлення стабільних експортних каналів.

На відміну від традиційних галузей, ІТ-сектор продемонстрував стійкість та адаптивність перед обличчям кризи. Притаманна ІТ-роботі гнучкість, значну частину якої можна виконувати віддалено, дозволила багатьом компаніям продовжити роботу, незважаючи на перебої, спричинені війною. Перейшовши на віддалені моделі роботи, ІТ-компанії змогли утримати міжнародних клієнтів і підтримувати стабільний потік контрактів. Більше того, світовий попит на українських ІТ-спеціалістів збільшився, а фахівці з розробки програмного забезпечення, кібербезпеки та аналізу даних користуються великим попитом завдяки своїй репутації високоякісної роботи. Здатність ІТ-сектору швидко адаптуватися та підтримувати продуктивність підкреслює його важливість як рушія економічної стабільності та зростання під час кризи. У 2023 році Україна посіла 3-є місце в Європі за кількістю ІТ-фахівців, незважаючи на воєнні умови, зокрема завдяки віддаленій роботі [43].

Руйнування інфраструктури по всій Україні створило нагальну потребу у відновленні, що має значний потенціал для будівельного сектору. Пошкоджені дороги, мости, житлові та громадські об'єкти потребують значних зусиль з відновлення, що може стимулювати створення робочих місць та економічну активність. Однак рівень активності в цьому секторі значною мірою залежить від стабілізації ситуації з безпекою та наявності інвестицій. Міжнародна допомога та фінансування реконструкції відіграватимуть вирішальну роль у створенні умов для реалізації масштабних відновлювальних проєктів. Незважаючи на високий попит на будівельні послуги, сектор наразі працює нижче свого потенціалу через триваючі бойові дії та обмеженість ресурсів.

Сфера послуг, зокрема туризм, готельно-ресторанний бізнес і роздрібна торгівля, прийняла на себе основний тягар економічних наслідків війни. Зниження споживчої активності, масове закриття підприємств і зниження платоспроможності населення серйозно вплинули на ці галузі. Туризм, який був зростаючим сектором в Україні, фактично зупинився через проблеми з безпекою та пошкодження інфраструктури. Готелі, ресторани та торгові заклади в зонах конфлікту або закрилися, або їхні доходи різко скоротилися. Навіть у більш безпечних регіонах економічний спад обмежив споживчі витрати, що ще більше ускладнило роботу цих підприємств. Відновлення сектору послуг залежатиме від відновлення довіри споживачів, посилення економічної стабільності та цільових заходів підтримки малих і середніх підприємств.

Вплив війни на економічні сектори України суттєвий і різноманітний, що відображає взаємопов'язану природу економіки. У той час як традиційні галузі, такі як промисловість і сільське господарство, зазнали серйозних руйнувань, такі сектори, як ІТ, продемонстрували стійкість і здатність до адаптації. Будівельний сектор відкриває можливості для зростання завдяки зусиллям з реконструкції, але він залишається обмеженим через продовження війни. Тим часом, сектор послуг продовжує боротися зі зниженням споживчого попиту та економічною невизначеністю. Вирішення цих проблем вимагатиме скоординованих зусиль для стабілізації економіки, відновлення інфраструктури, а також сприяння інноваціям та підвищенню стійкості в усіх секторах.

Глибокі економічні потрясіння, спричинені російсько-українською війною, створили значні соціальні наслідки для працівників та поглибили проблеми, з якими вони стикаються на і без того напруженому ринку праці. У зв'язку з демонтажем промислових підприємств і згортанням економічної активності в багатьох регіонах, робоча сила була змушена адаптуватися до безпрецедентних змін. Ці зміни, досліджені в таких секторах, як промисловість, сільське господарство, ІТ та сфера послуг, безпосередньо вплинули на життя працівників, посиливши безробіття, незахищеність та соціальну нестабільність.

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), війна призвела до втрати роботи мільйонами українців, причому молодь і жінки стикаються з особливо високими бар'єрами на шляху до повернення на ринок праці через підвищену конкуренцію та обмежені можливості. Наприклад, за даними МОП, понад 4 мільйони українців втратили роботу через бойові дії та економічні труднощі, пов'язані з війною. Особливо постраждали ті, хто працював у сферах, що були найбільше уражені руйнуваннями інфраструктури та підприємств [35].

Міграція мільйонів українців, як всередині країни, так і за кордон, ще більше ускладнила ситуацію на ринку праці. В той час як ВПО переїхали до більш безпечних регіонів у пошуках роботи, перенасиченість ринків праці в цих регіонах посилює конкуренцію, внаслідок чого багато хто не зміг забезпечити собі стабільну зайнятість. Для тих, хто втік до сусідніх країн, адаптація до іноземних ринків праці, мовні бар'єри та правові обмеження стали додатковими перешкодами.

Окрім економічних наслідків, війна створила серйозні соціальні виклики для працівників, включаючи зростаючий психологічний тиск і невизначеність. Втрата роботи, домівки і стабільності призвела до посилення стресу і тривоги, особливо серед сімей, які були розлучені або зіткнулися з травмою переміщення. Багато працівників зараз жонглюють подвійним тягарем фінансової незахищеності та емоційного напруження, оскільки вони орієнтуються на ринку праці, позначеному нестабільністю та непередбачуваністю. Це збігається зі спостереженнями Зигмунта Бауман, коли він підкреслює, що раптові та глибокі суспільні потрясіння посилюють нестабільність і особисту незахищеність, змушуючи людей боротися з швидкозмінним середовищем [20].

Зокрема, для молодих працівників втрата чітких кар'єрних шляхів і необхідність пристосовуватися до тимчасових або підсобних робіт ще більше підірвали їхню здатність планувати майбутнє. Відсутність доступу до професійної підготовки та освітніх можливостей на територіях, що постраждали від конфлікту, перешкоджає їхній здатності відновити професійний імпульс, що посилює цикли незахищеності.

Подолання цих соціальних наслідків вимагає скоординованих зусиль, спрямованих на створення систем підтримки для переміщених і безробітних працівників. Розширення доступу до психологічного консультування, професійного навчання та цільових програм працевлаштування матиме вирішальне значення для пом'якшення довгострокових соціальних наслідків війни. Посилення правового захисту вразливих працівників, як в Україні, так і за кордоном, також може допомогти забезпечити, щоб робоча сила не залишилася осторонь більш широких зусиль з відновлення країни. Лише завдяки таким заходам можна виправити соціальну структуру ринку праці та надати працівникам можливість відновити свої засоби до існування в постконфліктній Україні.

Глибокі соціальні наслідки війни підкреслюють нагальну потребу в цілеспрямованих заходах для стабілізації та відновлення ринку праці в Україні. Оскільки працівники стикаються з проблемами безробіття, вимушеного переселення та психологічного напруження, довгострокові перспективи відновлення залежать від стратегічних зусиль, спрямованих на відновлення економічної стабільності та підвищення життєстійкості робочої сили. Відновлення українського ринку праці залежатиме від ключових чинників, зокрема відновлення інфраструктури, іноземних інвестицій та сприяння розвитку бізнесу, а також використання цифрових технологій і віддаленої роботи.

Швидкість і масштаби відновлення інфраструктури матимуть вирішальне значення для пожвавлення таких ключових секторів, як промисловість, сільське господарство та будівництво. Відновлення пошкоджених доріг, заводів і логістичних мереж не лише відновить виробничі потужності, а й створить нові робочі місця в різних галузях. Міжнародна допомога та фінансування реконструкції відіграватимуть важливу роль у цьому процесі, надаючи ресурси, необхідні для відновлення матеріальних активів та реінтеграції переміщених працівників на ринок праці. Зокрема, очікується значне зростання будівельного сектору, оскільки країна розпочинає широкомасштабну відбудову, що потенційно може стати рушійною силою зайнятості та економічного відновлення.

Залучення іноземних інвестицій також стане наріжним каменем відновлення ринку праці. Інвестиції в ключові галузі, такі як відновлювана енергетика, технології та передове виробництво, можуть стимулювати економічну активність і створити стійкі, високоякісні робочі місця. Іноземне партнерство може принести не лише фінансові ресурси, але й досвід, інновації та доступ до світових ринків, що дасть змогу Україні відновити більш конкурентоспроможну та диверсифіковану економіку. Політика, спрямована на поліпшення бізнес-клімату, включаючи податкові стимули, спрощення регуляторного середовища та антикорупційні заходи, матиме важливе значення для забезпечення довіри інвесторів.

Очікується, що цифрові технології та віддалена робота відіграватимуть ключову роль у створенні нових можливостей для зайнятості та підприємництва. Здатність до адаптації, продемонстрована ІТ-сектором під час війни, підкреслює потенціал цифровізації для підвищення економічної стійкості. Розширення доступу до цифрових інструментів, навчальних програм та онлайн-платформ може дати працівникам можливість працювати віддалено та фрілансити як на місцевому, так і на міжнародному рівні. Цифрова трансформація також може підтримати підприємництво, дозволяючи людям створювати бізнес з мінімальними початковими інвестиціями за допомогою електронної комерції, цифрового маркетингу та платформ онлайн-сервісів. Як підкреслює Джеремі Ріфкін у книзі «Третя промислова революція», цифрові технології пропонують трансформаційний потенціал для перебудови економіки за допомогою інновацій та децентралізованих систем.

Створення умов для розвитку бізнесу вимагатиме цілеспрямованої підтримки малих і середніх підприємств (МСП), які є основою економіки України. Спрощення доступу до кредитів, грантів та консультаційних послуг може допомогти МСП оговтатися від наслідків війни та сприяти створенню нових робочих місць. Крім того, сприяння партнерству між державним і приватним секторами може стимулювати інновації та забезпечити відповідність

економічного відновлення національним пріоритетам, таким як сталий розвиток і цифрова модернізація.

Перспективи відновлення ринку праці в Україні, хоча і є складними, пропонують значні можливості для відновлення більш інклюзивної, інноваційної та динамічної економіки. Надаючи пріоритет відновленню інфраструктури, залученню іноземних інвестицій та використанню можливостей цифрових технологій, Україна може не лише вирішити нагальні проблеми ринку праці, а й закласти фундамент для довгострокового зростання та стійкості. Ці зусилля матимуть вирішальне значення для забезпечення працівникам стабільності та можливостей, необхідних для відновлення їхнього життя та сприяння відновленню країни.

2.2 Зміни у формі працевлаштування в умовах війни: аналіз переходу до дистанційної та гібридної роботи.

Соціальні наслідки війни змусили як роботодавців, так і працівників переосмислити традиційні моделі зайнятості, щоб адаптуватися до обставин, які швидко змінюються. В умовах руйнувань, переміщення та економічної невизначеності віддалена робота стала життєво важливим рішенням для збереження зайнятості та підтримки економічної активності. Цей перехід, який став можливим завдяки розвитку цифрових технологій, змінив підхід до роботи в умовах воєнного часу, ставши рятівним колом для багатьох підприємств і працівників.

Дистанційна робота стала одним із ключових механізмів збереження зайнятості під час війни, дозволяючи компаніям продовжувати свою діяльність навіть у регіонах, які сильно постраждали від конфлікту. Широке впровадження цифрових інструментів, таких як Zoom, Microsoft Teams і Slack, дозволило командам безперешкодно спілкуватися і співпрацювати, незалежно від фізичного розташування. Ці платформи сприяли продовженню виконання критично

важливих функцій, від управління проектами до зустрічей з клієнтами, забезпечуючи безперервність бізнесу, незважаючи на виклики, пов'язані з війною.

Зокрема, Ukrainian IT Export Survey 2022 (IT Ukraine) вказує, що близько 80% компаній в IT-секторі змогли адаптуватися до віддаленої роботи та зберегти стабільність у своїй діяльності, продовжуючи працювати з міжнародними клієнтами. Це демонструє виняткову стійкість та адаптивність. Оскільки більшість IT-завдань вже вкорінені в цифрових процесах, перехід сектору на віддалений формат був швидким та ефективним. Така адаптивність дозволила українським IT-компаніям утримати міжнародних клієнтів і виконати контрактні зобов'язання, зберігши важливе джерело доходу для економіки. Репутація українських IT-спеціалістів як таких, що надають високоякісні послуги, ще більше підвищила попит, створивши певну стабільність на нестабільному ринку праці [5].

Здатність віддаленої роботи долати географічні обмеження тісно перегукується з теорією Мануеля Кастельса у книзі «Піднесення мережевого суспільства». Вчений підкреслює трансформаційну силу мережевих технологій, які дозволяють організаціям функціонувати незалежно від фізичної присутності. У контексті воєнного часу ця можливість має вирішальне значення, дозволяючи переміщеним працівникам і компаніям продовжувати робити свій внесок в економіку з більш безпечних місць, як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Мережевий характер віддаленої роботи не лише зберігає індивідуальні засоби до існування, але й підтримує ширшу економічну стійкість, підтримуючи продуктивність в умовах перебоїв [28].

Однак перехід до віддаленої роботи не позбавлений викликів. Надійний доступ до цифрової інфраструктури, як-от стабільний інтернет-зв'язок і відповідні пристрої, залишається нерівномірним, особливо на територіях, що постраждали від конфлікту. Крім того, така зміна вимагає від працівників розвитку нових навичок та адаптації до віртуальної співпраці, часто без попередньої підготовки. Незважаючи на ці перешкоди, широке впровадження віддаленої роботи підкреслює її потенціал як довгострокової стратегії збереження

зайнятості та сприяння економічній стабільності, навіть поза безпосереднім контекстом війни. Цей зсув знаменує собою значну еволюцію на ринку праці, що відображає як виклики, так і можливості оцифрованого світу.

Завдяки адаптивності, продемонстрованій віддаленою роботою, гібридна модель роботи стала практичним компромісом у регіонах України, які залишаються відносно безпечними від прямого конфлікту. Цей підхід, що поєднує елементи як віддаленої роботи, так і фізичної присутності на робочому місці, виявився ефективним у балансуванні між необхідністю забезпечення безперервності роботи та реаліями воєнного часу.

Гібридний формат особливо поширений у тих галузях, де повний перехід на роботу онлайн є недоцільним або неможливим, наприклад, на виробництві працівники все ще повинні керувати обладнанням і контролювати виробничі процеси, які вимагають їхньої фізичної присутності. Аналогічно, функції обслуговування клієнтів у таких галузях, як роздрібна торгівля чи готельний бізнес, часто вимагають взаємодії з клієнтами на місці або роботи з фізичними товарами. Для цих галузей гібридна модель дозволяє продовжувати виконувати основні функції, водночас забезпечуючи гнучкість в адміністративних і спільних завданнях, якими можна керувати дистанційно.

Однією з ключових переваг гібридної моделі є її здатність підтримувати згуртованість команди та забезпечувати швидке реагування на зміни у нестабільному середовищі воєнного часу. Поєднуючи особисту взаємодію з віртуальним спілкуванням, цей підхід сприяє формуванню почуття зв'язку і командної роботи, чого може бути важко досягти в повністю віддаленому середовищі. Робота на місці дозволяє вирішувати проблеми в реальному часі і отримувати негайний зворотній зв'язок, що є критично важливим у динамічних галузях, де швидке прийняття рішень має вирішальне значення. Водночас віддалені компоненти гібридної моделі зменшують потребу в постійній фізичній присутності, підвищуючи безпеку та гнучкість для працівників.

Гібридна модель також вирішує деякі логістичні проблеми, пов'язані з переміщенням і перебоями в транспортному сполученні. Працівники, які

переїхали до безпечніших регіонів, можуть виконувати частину своїх робочих обов'язків дистанційно, що зменшує потребу в частих поїздках. Така гнучкість була особливо цінною для пом'якшення тиску, з яким стикаються внутрішньо переміщені особи (ВПО), та підтримки продуктивності в розрізнених командах.

Однак гібридна модель не позбавлена викликів. Координація графіків роботи на місці та віддаленої роботи може бути складною, вимагаючи чіткої комунікації та планування як з боку роботодавців, так і з боку працівників. Крім того, забезпечення рівного доступу до цифрових інструментів та інфраструктури залишається пріоритетом для забезпечення плавного переходу між віддаленою та особистою роботою.

Незважаючи на ці виклики, гібридна робота продемонструвала свій потенціал як стійка модель, що балансує сильні сторони як віддаленого, так і традиційного форматів роботи. Вона дозволяє компаніям зберігати стійкість та адаптивність, а працівникам — певний рівень стабільності та гнучкості. В умовах воєнного часу на українському ринку праці гібридна модель є критично важливим інструментом для подолання складнощів роботи в надзвичайних обставинах. З розвитком ситуації вона також може слугувати зразком для постконфліктного відновлення, пропонуючи гнучкі рамки для підтримки різних галузей і робочої сили.

Війна, що триває, створила унікальні виклики для ринку праці, змушуючи як роботодавців, так і працівників адаптуватися до безпрецедентних обставин. Одним із найяскравіших аспектів цієї адаптації є поява нових професійних потреб і моделей зайнятості, пристосованих до вимог надзвичайних ситуацій. У той час як Україна бореться з соціально-економічними потрясіннями, спричиненими війною, ці зміни підкреслюють стійкість і винахідливість її ринку праці.

Воєнні дії спричинили сплеск попиту на посади пов'язані з надзвичайною логістикою, гуманітарною допомогою та кризовим менеджментом. У звітах Міністерства соціальної політики України вказано, що з початку війни спостерігається збільшення попиту на фахівців з управління кризами, а також на логістичні послуги через необхідність координації доставки гуманітарної

допомоги, а у 2022 році фінансування для гуманітарних проектів в Україні було збільшено на 30%, що підтверджує важливість фахівців в цій сфері [9].

Координація доставки продуктів харчування, медикаментів і товарів першої необхідності в постраждалих райони стала критично важливою функцією, що вимагає кваліфікованих логістів, водіїв і менеджерів ланцюгів поставок, здатних орієнтуватися в небезпечних умовах. Гуманітарні організації, як вітчизняні, так і міжнародні, розширили свою діяльність в Україні, створюючи можливості для працевлаштування в таких сферах, як координація проектів, польові операції та реагування на стихійні лиха. Крім того, підвищена потреба у фахівцях з управління кризовими ситуаціями спричинила попит на людей з досвідом оцінки ризиків, стратегічного планування та комунікації в умовах надзвичайних ситуацій.

У постраждалих від війни регіонах компаніям довелося кардинально змінити свої процеси підбору персоналу та операційні процеси, щоб адаптуватися до реалій воєнного часу. На зміну традиційним методам найму прийшли більш гнучкі підходи, які надають пріоритет гнучкості, мобільності та стійкості. Наприклад, підприємства, що працюють у зонах підвищеного ризику, часто шукають співробітників, здатних працювати в швидкозмінних і непередбачуваних умовах. Це стосується не лише професіоналів з відповідними технічними навичками, а й тих, хто здатен швидко адаптуватися, приймати рішення під тиском і зберігати холонокровність у стресових ситуаціях.

Попит на мобільні команди, здатні діяти в кризових умовах, різко зріс. Ці команди, до складу яких часто входять логісти, медики, інженери та фахівці з безпеки, мають завдання швидко реагувати на надзвичайні ситуації, чи то доставка вантажів до ізольованих громад, чи то ремонт критично важливої інфраструктури, пошкодженої внаслідок конфлікту. Мобільність і адаптивність є ключовими характеристиками для цих ролей, оскільки вони часто вимагають від працівників переміщення між локаціями, іноді без попереднього повідомлення, і роботи в екстремальних умовах.

Незважаючи на можливості, які створюють ці нові вимоги, працевлаштування в надзвичайних ситуаціях пов'язане зі значними викликами. Працівники, які виконують ці ролі, часто стикаються з підвищеними ризиками, включаючи фізичну небезпеку, психологічне напруження і травматизм. Відсутність стабільних умов праці та довгострокових гарантій зайнятості ще більше ускладнює ситуацію, підкреслюючи нестабільний характер цих робочих місць.

Поява можливостей працевлаштування, пристосованих до потреб у надзвичайних ситуаціях, підкреслює динамічний характер українського ринку праці в умовах кризи. Ці ролі є не лише життєво важливими для вирішення нагальних проблем, але й сприяють більш широким зусиллям з підвищення стійкості та відновлення. Однак забезпечення безпеки та добробуту працівників на цих посадах потребує цілеспрямованої підтримки, зокрема доступу до ресурсів психічного здоров'я, навчання роботі в умовах підвищеного ризику, а також механізмів соціального захисту. Оскільки конфлікт продовжує формувати ринок праці, ці адаптації залишатимуться критично важливими для підтримки як робочої сили, так і ширшого гуманітарного реагування.

Вплив російсько-української війни на працівників був глибоким, змінивши їхні ролі, обов'язки та умови праці. Оскільки конфлікт продовжує руйнувати традиційні моделі зайнятості, працівникам доводиться орієнтуватися на ринку праці, який швидко змінюється, що вимагає від них адаптивності, стійкості та нових навичок, аби залишатися конкурентоспроможними. Водночас роботодавці стикаються з проблемою підтримки своєї робочої сили в безпрецедентних обставинах.

Необхідність адаптації до нових умов стала визначальною рисою ринку праці воєнного часу. Від працівників вимагається швидкий розвиток цифрових навичок, оскільки віддалена та гібридна робота стає нормою в багатьох галузях. Для одних це передбачає опанування таких інструментів для спільної роботи, як Zoom і Slack, а для інших – набуття технічних знань у сфері управління даними чи кібербезпеки. Працівники галузей, які постраждали від масових звільнень або

перебоїв у роботі, таких як промисловість або сільське господарство, часто змушені переходити до абсолютно нових сфер зайнятості, що вимагає підвищення кваліфікації або перекваліфікації, щоб відповідати вимогам їхніх нових ролей. Це відповідає ширшій тенденції цифрової трансформації на ринку праці, де володіння технологіями стало ключовою компетенцією для професійного виживання.

На тлі цих структурних змін значно зріс психологічний стрес серед працівників. Невизначеність щодо майбутнього – чи то через відсутність гарантій зайнятості, чи то через вимушене переселення, чи то через постійну загрозу насильства – створила величезне емоційне і психічне навантаження. Багато працівників стикаються з подвійним викликом – забезпеченням засобів до існування та подоланням травми війни, зокрема, втратою домівок, близьких або стабільних звичок. Для тих, хто був змушений змінити роботу або навіть цілу професію, необхідність швидко адаптуватися додає ще один рівень тривоги. Згідно з такими теоріями, як концепція «рідкої сучасності» Зигмунта Баумана, мінливість сучасного життя, посилена такими кризами, як війна, створює відчуття нестабільності, що глибоко впливає на добробут людей.

Для компаній потреба в забезпеченні соціального захисту та безпеки працівників стала як практичною необхідністю, так і моральним імперативом. Роботодавці повинні задовольняти фізичні та психологічні потреби своєї робочої сили, особливо тих, хто працює в умовах підвищеного ризику або в надзвичайних ситуаціях. Це включає в себе забезпечення належних заходів безпеки, підтримку психічного здоров'я та впровадження гнучких робочих графіків для переміщених або вразливих працівників. Організації також стикаються зі зростаючим тиском, змушені орієнтуватися в складній правовій і фінансовій системі, щоб гарантувати, що їхні працівники отримують необхідні пільги і захист, навіть у складних умовах.

У цьому контексті відносини між працівниками та роботодавцями змінюються, підкреслюючи важливість взаємної підтримки та адаптивності. Очікується, що працівники будуть робити проактивні кроки для підвищення своєї

кваліфікації та освоєння нових методів роботи, тоді як роботодавці повинні створювати середовище, в якому пріоритетними є безпека, добробут і професійне зростання. Оскільки ринок праці розвивається у відповідь на війну, ця динаміка й надалі визначатиме стійкість і відновлення робочої сили, формуючи те, як працівники та організації перебудовуються перед обличчям несприятливих обставин.

Роль цифрових інструментів виявилася незамінною у підтримці економічної активності та зайнятості під час російсько-української війни. Оскільки традиційні бізнес-моделі були порушені конфліктом, диджиталізація стала вирішальним засобом забезпечення виживання підприємств і збереження засобів до існування. Впровадження цифрових технологій змінило спосіб роботи компаній, дозволивши їм адаптуватися до безпрецедентних викликів і водночас сприяючи підвищенню стійкості на ринку праці.

Цифрові інструменти стали наріжним каменем для збереження безперервності бізнесу в часи кризи. Такі платформи, як Zoom, Microsoft Teams, Slack та Google Workspace, сприяли безперебійній комунікації та співпраці, дозволяючи працівникам працювати віддалено без значних перерв. Ці інструменти стали особливо важливими для таких секторів, як ІТ, професійні послуги та освіта, де значну частину роботи можна виконувати онлайн. Використовуючи ці технології, компанії змогли утримувати клієнтів, керувати проектами та підтримувати продуктивність навіть у найбільш нестабільних умовах [51].

Інвестиції в цифрові технології не лише допомогли компаніям вижити, але й стимулювали інновації та ефективність. Багато підприємств впровадили передові рішення, такі як хмарні обчислення, аналітика даних і програмне забезпечення для управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM), щоб оптимізувати свою діяльність і залишатися конкурентоспроможними. Наприклад, платформи електронної комерції дозволили підприємствам роздрібної торгівлі перейти в онлайн, охоплюючи клієнтів, незважаючи на закриття фізичних магазинів. Так само цифрові платіжні системи та логістичні платформи

підтримують безперервність ланцюгів постачання, забезпечуючи доступність товарів і послуг.

Однак використання цифрових інструментів також підкреслило важливість надійної інфраструктури для підтримки віддаленої роботи. У регіонах, що сильно постраждали від війни, де доступ до інтернету обмежений або ненадійний, можливість брати участь у віддаленій роботі була суттєво обмежена. Цей цифровий розрив підкреслив необхідність цілеспрямованих зусиль для розширення широкосмугового покриття, покращення зв'язку та забезпечення доступу до доступних цифрових пристроїв. Усунення цих прогалин має важливе значення для того, щоб працівники в сільській місцевості або на територіях, що постраждали від конфлікту, не були позбавлені можливостей, які пропонує диджиталізація [56].

Більше того, цифрові інструменти відіграли ключову роль у підвищенні адаптивності працівників. Платформи онлайн-навчання, такі як Coursera, Udey та LinkedIn Learning, дозволили людям підвищити кваліфікацію та перекваліфікуватися, озброївши їх компетенціями, необхідними для ринку праці, що розвивається. Ці платформи були особливо корисними для переміщених працівників, які можуть використовувати їх для підготовки до нових ролей і галузей, долаючи невизначеність працевлаштування в умовах воєнного часу.

Отже, диджиталізація виявилася рятівним колом для бізнесу та працівників, надала їм змогу долати виклики, пов'язані з війною. Використовуючи цифрові інструменти та усуваючи інфраструктурні бар'єри, Україна може ще більше використати потенціал цифровізації для відновлення своєї економіки та створення більш інклюзивного та стійкого ринку праці.

2.3 Реакція молодіжного сегменту ринку праці на виклики війни: особливості зайнятості молоді під час війни.

Війна в Україні справила глибокий вплив на ринок праці країни, особливо на молодь. Руїнування критичної інфраструктури, підприємств та загальна

економічна нестабільність призвели до значного зростання безробіття серед молоді. Щоб адаптуватися до цих складних обставин, молоді українці продемонстрували неабияку стійкість і креативність. Багато хто звернувся до альтернативних форм зайнятості, таких як ІТ, фріланс, логістика та гуманітарна допомога. Онлайн-платформи та можливості віддаленої роботи стають дедалі популярнішими, дозволяючи молодим людям продовжувати свій професійний розвиток і отримувати дохід навіть в умовах переміщення та невизначеності.

Воєнні дії також змусили значну кількість молодих людей мігрувати всередині країни або шукати притулку за кордоном. Як ми вже зазначали раніше майже 6 мільйонів людей залишаються розкиданими по Європі, а майже 4 мільйони людей були переміщені в межах України [35]. Це призвело до посилення конкуренції на місцевих ринках праці, оскільки переміщені особи змагаються за обмежені можливості працевлаштування. Однак це також відкрило нові можливості для працевлаштування та розвитку навичок в інших країнах.

У відповідь на ці виклики багато молодих українців почали займатися самозайнятістю та підприємництвом. Прагнення до незалежності, гнучкості та можливості створювати власні можливості сприяло зростанню інтересу до започаткування бізнесу та фрілансу. Ця тенденція не лише допомагає молодим людям подолати економічні труднощі, але й сприяє пожвавленню української економіки.

Вплив війни на український ринок праці не лише змінив структуру зайнятості, але й глибоко вплинув на молодіжну зайнятість. Оскільки бізнес і промисловість зазнали значних руйнувань, молоді люди, які часто займають найбільш вразливі позиції в робочій силі, були змушені швидко адаптуватися, щоб вижити і процвітати в умовах, що швидко змінюються. Цей перехідний період висвітлив унікальні виклики та можливості, з якими стикається молодіжний сегмент робочої сили в умовах воєнного часу, що відображає як стійкість, так і творчий потенціал молодих працівників.

Одним з найбільш безпосередніх наслідків війни стало різке зростання безробіття. За даними Державної служби статистики, рівень безробіття на кінець

2023 року досяг 9,9%, що є значним підвищенням порівняно з довоєнними рівнями. Найбільше зростання безробіття відзначено в східних і південних регіонах, де інфраструктура була значно зруйнована. Порівняно з 2019 роком, кількість працюючих осіб зменшилась на 3,5 млн осіб [3].

Руйнування підприємств, масове скорочення робочих місць і загальна економічна нестабільність непропорційно вплинули на молодих працівників, багато з яких зайняті на початкових або нестабільних посадах. У зв'язку із закриттям або скороченням підприємств на територіях, що постраждали від війни, можливості для стабільної зайнятості значно зменшилися. Ця тенденція відповідає більш широким історичним закономірностям, коли молодь часто першою відчуває на собі вплив економічних спадів через свій обмежений досвід і менший стаж роботи в організаціях.

Незважаючи на ці виклики, молодь продемонструвала неабияку адаптивність, обираючи нові форми зайнятості. Багато хто звернувся до сфер, які пропонують більшу гнучкість і стійкість перед обличчям невизначеності, таких як ІТ, фріланс, логістика та гуманітарна допомога. ІТ-сектор, зокрема, став притулком для молоді, пропонуючи можливості віддаленої роботи та міжнародних клієнтів. Платформи для фрілансерів, такі як Upwork і Fiverr, дозволили молодим фахівцям отримати проекти на глобальних ринках, використовуючи свої навички в таких сферах, як графічний дизайн, програмування і цифровий маркетинг. Аналогічно, логістичний та гуманітарний сектори створили можливості для тих, хто бажає взяти участь у критично важливих допоміжних ролях, таких як управління ланцюгами постачання та польові операції.

Війна також спричинила значну міграцію та внутрішнє переміщення серед молодих працівників, що ще більше ускладнило ситуацію з працевлаштуванням. Багато молодих людей переїхали у відносно безпечні регіони України або шукали можливості за кордоном, щоб уникнути небезпек конфлікту. Цей рух призвів до перенасичення місцевих ринків праці, особливо в регіонах, що приймають велику кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО). З посиленням конкуренції за

наявні робочі місця молоді працівники стикаються з додатковими бар'єрами на шляху до працевлаштування, особливо в галузях з обмеженим потенціалом для розширення.

У відповідь на ці виклики помітно зріс інтерес молоді до самозайнятості та підприємництва. Для багатьох започаткування власної справи або незалежна робота стали життєздатною альтернативою традиційному працевлаштуванню, пропонуючи більший контроль над своїм професійним життям у непевні часи. Цифрові інструменти та платформи, такі як соціальні мережі та веб-сайти електронної комерції, дозволили молодим підприємцям розпочати бізнес в Інтернеті з мінімальними початковими інвестиціями. Від продажу товарів ручної роботи до надання консалтингових послуг – ці підприємства не лише приносять дохід, але й дозволяють людям реалізувати свій творчий потенціал та адаптуватися до обмежень, пов'язаних з умовами воєнного часу.

Отже, війна суттєво змінила ландшафт молодіжної зайнятості в Україні, створивши як перешкоди, так і можливості. Зростання безробіття та вимушене переселення створили значні проблеми, але молодь продемонструвала стійкість, адаптуючись до нових форм роботи та досліджуючи можливості самозайнятості. Така динамічна реакція підкреслює важливість цілеспрямованої підтримки, зокрема доступу до освіти, цифрових інструментів та фінансування підприємницьких ініціатив, щоб допомогти молодіжному ринку праці зорієнтуватися та оговтатися від наслідків конфлікту [52].

При цьому ситуація, що триває в Україні, призвела до значних змін в умовах праці молодих людей, змінивши їхню взаємодію з ринком праці. Зіткнувшись з безпрецедентними викликами, молоді працівники були змушені адаптуватися до нових реалій, що характеризуються поєднанням можливостей і труднощів. Ці зміни відображають ширші тенденції на ринку праці та підкреслюють стійкість молоді до навігації в такому нестабільному середовищі.

Однією з найпомітніших змін стало широке поширення віддаленої роботи серед молоді. Війна прискорила цю тенденцію, оскільки проблеми з безпекою та логістикою зробили традиційну роботу в офісі менш доцільною. Цифрові

платформи та інструменти, такі як Zoom, Slack і Trello, дозволили компаніям підтримувати роботу, переводячи свою робочу силу на дистанційні моделі. Для молодих працівників віддалена робота пропонує гнучкість і можливість продовжувати заробляти на життя, навіть перебуваючи в місцях, що постраждали від конфлікту або переміщених осіб. Цей зсув відповідає ширшим глобальним тенденціям до диджиталізації, коли технології дозволяють працювати поза фізичними кордонами, забезпечуючи рятувну лінію для тих, хто постраждав від війни [46].

Зростання популярності гнучкого робочого часу та проектної роботи також стало визначальною рисою зайнятості молоді під час конфлікту. Багато молодих працівників, зіткнувшись із невизначеними перспективами працевлаштування та фінансовою нестабільністю, обрали фріланс і роботу на громадських засадах як життєздатну альтернативу традиційному працевлаштуванню. Ці форми роботи дозволяють їм поєднувати кілька джерел доходу, забезпечуючи більшу фінансову безпеку на непередбачуваному ринку праці. Платформи фрілансу, такі як Upwork і Fiverr, сприяють цьому переходу, пропонуючи молодим людям можливість працювати над короткостроковими проектами як на національному, так і на міжнародному рівні.

Однак для тих, хто залишається в зонах бойових дій або в зонах підвищеного ризику, умови праці значно погіршилися. Фізична небезпека від конфлікту, що триває, у поєднанні з нестачею ресурсів та обмеженим доступом до основних комунальних послуг, робить все більш складним збереження постійної зайнятості. У таких умовах працівники часто стикаються зі зменшенням заробітної плати та затримками з її виплатою, що ще більше загострює їхні фінансові проблеми. Крім того, відсутність заходів безпеки та інфраструктури в цих сферах створює серйозні ризики як для фізичного, так і для психічного здоров'я, залишаючи багатьох молодих працівників у нестабільному становищі.

Економічні труднощі також призвели до змін у соціальних гарантіях, що надаються молодим працівникам. Роботодавці, стикаючись з фінансовими труднощами та операційними проблемами, часто скорочують такі пільги, як

медичне страхування, оплачувані відпустки та пенсійні внески. Таке скорочення соціальних гарантій зробило багатьох молодих працівників вразливими, позбавивши їх захисту та стабільності, які традиційно асоціюються з офіційним працевлаштуванням. Для фрілансерів і працівників, які працюють на замовлення, відсутність пільг, що надаються роботодавцем, ще більше підкреслює необхідність системних реформ для забезпечення доступу всіх працівників, незалежно від типу зайнятості, до базового соціального захисту [21].

Підсумовуючи, можна сказати, що умови праці для молоді в Україні зазнали значних змін через війну. Дистанційна робота та гнучкі моделі зайнятості надали нові можливості для адаптації, але погіршення умов у зонах конфлікту та зниження соціальних гарантій підкреслюють вразливість, з якою стикаються молоді працівники. Вирішення цих проблем потребуватиме цілеспрямованих заходів, зокрема підтримки інфраструктури віддаленої роботи, розширення систем соціального захисту та ініціатив, спрямованих на забезпечення справедливих умов праці для всіх. Ці заходи мають важливе значення для зміцнення стійкості та стабільності молодіжного ринку праці в умовах, коли Україна долає наслідки конфлікту [21].

Психологічний вплив війни на молодих людей в Україні є глибоким, змінюючи їхні погляди на кар'єру, особистісне зростання та психічне благополуччя. Конфлікт, що триває, створив атмосферу невизначеності та стресу, змушуючи молодих людей адаптуватися до швидкозмінних умов, долаючи значні емоційні та психологічні виклики. Ці наслідки проявляються у підвищеному занепокоєнні щодо майбутнього, прагненні здобути нові навички та критичній ролі соціальної підтримки у підтримці життестійкості.

Підвищена тривожність і невпевненість серед молоді є, мабуть, найбільш безпосередніми психологічними наслідками війни. Порушення кар'єрних траєкторій, нестабільність ринку праці та постійна загроза насильства призвели до того, що багато хто відчуває себе розгубленим. Молоді працівники, зокрема, стикаються з труднощами у плануванні свого професійного майбутнього, оскільки традиційні шляхи розвитку кар'єри були зруйновані. Для багатьох

відсутність стабільності у сфері зайнятості та умов життя загострює почуття вразливості та незахищеності. Це відповідає концепції «рідкої сучасності» Зигмунта Баумана, де швидкі та непередбачувані зміни в суспільних структурах посилюють особисту нестабільність. В умовах війни ця нестабільність посилюється, створюючи величезний тиск на молодих людей, які повинні швидко адаптуватися, одночасно долаючи психологічні наслідки постійної невизначеності [1].

Незважаючи на ці виклики, війна також стала мотивацією для багатьох молодих людей розвивати нові навички та прагнути особистісного зростання. Необхідність адаптації до віддаленої роботи, фрілансу чи абсолютно нових професій спричинила різке зростання попиту на цифрові компетенції. Такі платформи, як Coursera, Udey та LinkedIn Learning, стали популярними ресурсами для здобуття навичок у таких сферах, як програмування, аналіз даних та цифровий маркетинг. Це прагнення до самовдосконалення є не лише практичною відповіддю на мінливі вимоги ринку праці, а й способом для молодих людей відновити почуття контролю та відповідальності за своє майбутнє. Таким чином, війна каталізувала появу покоління працівників, які є більш технологічно підкованими та підготовленими до складнощів цифрової економіки.

Соціальна підтримка та адаптація відіграють вирішальну роль у пом'якшенні психологічного впливу війни на молодь. Програми та ініціативи, спрямовані на підтримку молодих працівників, стали важливими для збереження їхнього психічного здоров'я та загального благополуччя. Зусилля на рівні громад, включаючи консультаційні послуги, групи взаємодопомоги та освітні програми, орієнтовані на молодь, дають відчуття зв'язку та стабільності серед хаосу. Крім того, ініціативи роботодавців, які надають пріоритет підтримці психічного здоров'я, такі як доступ до терапії або гнучкий графік роботи, допомагають полегшити деякі проблеми, з якими стикаються молоді працівники. Ці заходи не лише задовольняють нагальні психологічні потреби, але й сприяють формуванню культури життєстійкості та адаптивності, що дозволяє молодим людям перебудовувати своє життя і кар'єру, незважаючи на поточні виклики.

Отже, психологічний вплив війни на українську молодь є глибоким і багатограним. Хоча тривога і невизначеність залишаються значними проблемами, прагнення розвивати нові навички та наявність систем соціальної підтримки відкривають шляхи для адаптації та відновлення. Визнання та задоволення потреб молодих працівників у сфері психічного здоров'я має важливе значення для зміцнення їхньої життєстійкості та забезпечення їхньої активної участі в економічному та соціальному відновленні країни.

Використання цифрових платформ стало основною стратегією для молоді в Україні, яка допомагає долати виклики ринку праці під час війни. Оскільки традиційні методи пошуку роботи та нетворкінгу стають менш життєздатними через переміщення, економічну нестабільність та руйнування галузей, молоді працівники звертаються до цифрових інструментів, щоб знайти роботу, налагодити професійні зв'язки та розвивати свою кар'єру. Цей зсув підкреслює вирішальну роль технологій у створенні можливостей та сприянні адаптації в часи кризи.

Цифрові платформи пошуку роботи, такі як Work.ua, Rabota.ua та LinkedIn, стали незамінними для молодих людей, які шукають роботу в умовах кризи на ринку праці. Ці платформи пропонують централізовану базу вакансій, що дозволяє користувачам отримати доступ до широкого спектру можливостей у різних галузях. Для переміщених осіб або тих, хто проживає в регіонах з обмеженими перспективами працевлаштування, ці платформи надають можливість зв'язатися з роботодавцями в більш безпечних регіонах або навіть за кордоном. Зокрема, LinkedIn став життєво важливим інструментом не лише для пошуку роботи, але й для демонстрації навичок, побудови професійних мереж та інформування про галузеві тенденції. Можливість представити цифрове резюме і безпосередньо спілкуватися з потенційними роботодавцями дала молодим працівникам змогу залишатися активними, незважаючи на обмеження, пов'язані з конфліктом.

Платформи для фрілансерів, такі як Upwork, Freelancehunt та Fiverr, також набули значної популярності серед молодих українців. Згідно з дослідженням

"State of Freelance" від компанії Toptal у 2023 році, 52% українських фрілансерів зазначають, що війна та економічні труднощі спонукали їх до пошуку нових можливостей на глобальних платформах [44]. Ці платформи дають змогу вийти на глобальний ринок праці, пропонуючи можливість працювати над проектами для клієнтів з усього світу. Гнучкість фрілансу приваблює молодих спеціалістів, які цінують автономію та можливість працювати будь-де, що особливо важливо для тих, хто перемістився через війну. Попит на такі навички, як графічний дизайн, розробка програмного забезпечення та цифровий маркетинг, дозволив багатьом молодим працівникам знайти стабільні джерела доходу, незважаючи на економічну нестабільність на батьківщині. Крім того, фріланс дає можливість диверсифікувати джерела доходу, зменшуючи ризики, пов'язані із залежністю від одного роботодавця або галузі.

Соціальні мережі відіграють допоміжну роль у стратегіях працевлаштування молодих людей. Такі платформи, як Facebook, Instagram та TikTok, все частіше використовуються не лише для особистого спілкування, але й як інструменти для пошуку роботи та професійного брендингу. Молоді працівники використовують ці платформи, щоб продемонструвати свої навички та досягнення, особливо у творчих сферах, таких як дизайн, фотографія та створення контенту. Корисним є також нетворкінг через соціальні мережі, оскільки багато можливостей для працевлаштування поширюються неформально через онлайн-спільноти, професійні групи та особисті зв'язки. Такий неформальний, але ефективний підхід до пошуку роботи підкреслює важливість цифрової грамотності та проактивної участі в цифровому просторі.

Таким чином, цифрові платформи стали важливими для молодих людей в Україні, які адаптуються до викликів ринку праці в умовах воєнного часу. Використовуючи веб-сайти для пошуку роботи, фріланс-платформи та соціальні мережі, вони можуть орієнтуватися в умовах перебоїв, зв'язуватися з роботодавцями та користуватися новими можливостями як на місцевому, так і на міжнародному рівнях. Така залежність від цифрових інструментів відображає не лише адаптивність молоді, а й зростаюче значення технологій у формуванні

майбутнього роботи. Оскільки ці платформи продовжують розвиватися, вони залишатимуться критично важливим ресурсом для молодих працівників, які прагнуть відновити свою кар'єру та життя в умовах конфлікту, що триває.

Молодіжне підприємництво виникло як динамічна та адаптивна відповідь на виклики економіки воєнного часу в Україні. Оскільки традиційні можливості працевлаштування зменшуються через економічну нестабільність та руйнування інфраструктури, багато молодих людей звернулися до підприємництва як до засобу створення власних засобів до існування. Ця тенденція підтримується цифровими інструментами, урядовими ініціативами та доступом до освітніх ресурсів, які разом формують фундамент для розвитку інновацій та життєстійкості серед молоді.

Розвиток онлайн-бізнесу та стартапів став значним рушієм молодіжного підприємництва. Цифрові інструменти та платформи дозволили молодим підприємцям запускати та масштабувати бізнес з мінімальними початковими інвестиціями. Від магазинів електронної комерції на таких платформах до сервісних підприємств, що просуваються через соціальні мережі, ці бізнеси працюють як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Одним із прикладів можна назвати те, як молоді українці використовують такі платформи, як Instagram та Facebook, щоб продавати товари ручної роботи, пропонувати послуги фрілансерів та просувати місцеві бренди. Крім того, інструменти цифрового маркетингу, такі як Google Ads та SEO-стратегії, дозволяють цим підприємцям охопити ширшу аудиторію та ефективно конкурувати на інтернет-ринку. Цей зсув не лише дає людям можливість взяти під контроль своє професійне майбутнє, а й сприяє ширшому економічному відновленню, стимулюючи місцеву та регіональну економіку.

Державні програми підтримки також відіграють важливу роль у заохоченні молодіжного підприємництва під час війни. Такі ініціативи, як гранти, кредити під низькі відсотки та навчальні програми, покликані допомогти молодим людям подолати фінансові та матеріально-технічні бар'єри на шляху до започаткування бізнесу, наприклад, державні бізнес-інкубатори та менторські програми надають

доступ до ресурсів, досвіду та можливостей для налагодження зв'язків. Ці зусилля часто доповнюються міжнародними організаціями та НУО, які співпрацюють з місцевими органами влади, пропонуючи цільову підтримку для переміщеної або маргіналізованої молоді. Такі ініціативи не лише вирішують нагальні економічні проблеми, а й сприяють розвитку культури підприємництва, яка може стати рушієм довгострокових інновацій та економічного зростання.

Освіта є ще одним наріжним каменем розвитку молодіжного підприємництва, причому дедалі більша увага приділяється наданню молодим людям навичок, необхідних для досягнення успіху в цифровій економіці. Онлайн-курси та навчальні програми, такі як Coursera, Udeemy та місцеві освітні платформи, пропонують доступні та недорогі шляхи для вивчення основних підприємницьких навичок. Ці курси охоплюють широкий спектр тем, включаючи бізнес-планування, фінансовий менеджмент, цифровий маркетинг та лідерство. Гнучкість онлайн-освіти дозволяє молодим підприємцям поєднувати навчання з іншими обов'язками, що дає їм змогу здобувати знання, необхідні для того, щоб орієнтуватися в складнощах ведення бізнесу. Крім того, університети та професійно-технічні навчальні заклади все частіше інтегрують навчальні програми, орієнтовані на підприємництво, готуючи наступне покоління бізнес-лідерів до процвітання в економічному ландшафті, що швидко змінюється.

Умови воєнного часу висвітлили як виклики, так і можливості для молодіжного підприємництва в Україні. Хоча молоді підприємці стикаються з такими перешкодами, як обмежений доступ до капіталу, зруйновані ланцюги постачання та економічна невизначеність, їхня стійкість та креативність сприяють появі інноваційних рішень. Використовуючи цифрові інструменти, беручи участь в урядових ініціативах та інвестуючи в свою освіту, молоді люди переосмислюють, що означає досягти успіху в умовах кризи. Цей дух підприємництва не лише забезпечує рятівне коло для окремих людей, але й закладає основу для більш стійкої та диверсифікованої економіки в наступні роки.

Висновок до розділу 2

Другий розділ дослідження був присвячений аналізу змін на ринку праці України під впливом російсько-української війни, зокрема впливу цих змін на молодіжний сегмент. Ми розглянули ключові економічні та соціальні наслідки, трансформацію умов зайнятості та адаптацію молоді до нових викликів. Загальні тенденції засвідчили, що війна стала каталізатором значних змін у структурі зайнятості, вимогах до кваліфікації та формах праці. Особливості працевлаштування молоді під час війни проявилися в зростанні безробіття, активній адаптації до нових видів зайнятості, міграції та внутрішньому переміщенні. Багато молодих людей знайшли себе у фрілансі, самозайнятості та нових професіях, пов'язаних із цифровими технологіями, що вказує на їхню здатність швидко адаптуватися до змін.

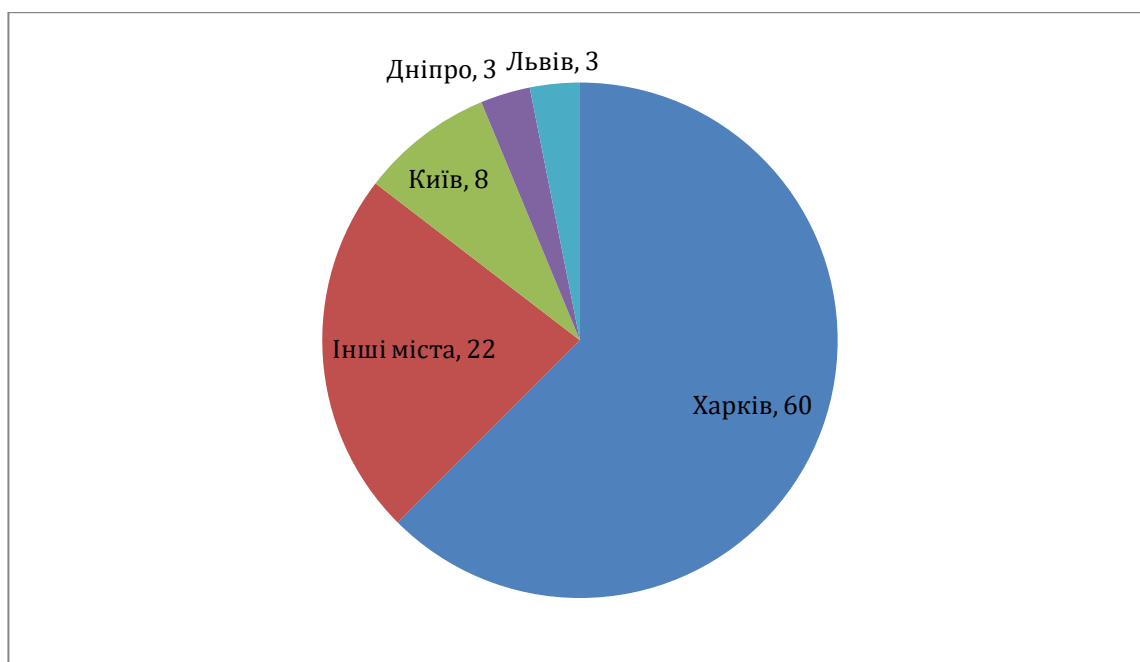
Важливу роль у збереженні зайнятості та підтримці молодіжного сегмента відіграли цифрові платформи та інструменти. Молодь активно використовує онлайн-платформи для пошуку роботи, фрілансу та розвитку власного бізнесу, демонструючи високий рівень адаптації до цифрової трансформації ринку праці. Водночас війна підсилила необхідність розвитку інфраструктури та доступу до цифрових технологій, особливо в постраждалих регіонах. Соціальні аспекти зайнятості молоді також виявилися важливими. Зростання психологічного навантаження, пов'язане з невизначеністю та втратами, стимулювало попит на підтримку з боку держави, роботодавців та громадських ініціатив. Програми навчання, соціальної підтримки та розвитку навичок стали важливими елементами адаптації молодих працівників до нових умов.

Висновки другого розділу підкреслюють, що, незважаючи на значні труднощі, українська молодь демонструє високу здатність до адаптації, використовуючи нові можливості, які відкриває цифровізація. Для подальшого розвитку ринку праці важливо підтримувати ініціативи, спрямовані на розвиток цифрових навичок, забезпечення соціального захисту та стимулювання підприємництва серед молоді. Це сприятиме створенню більш стійкої та конкурентоспроможної економіки в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 3. ЦИФРОВІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.

3.1. Цифрові платформи та нові можливості для молодіжного працевлаштування.

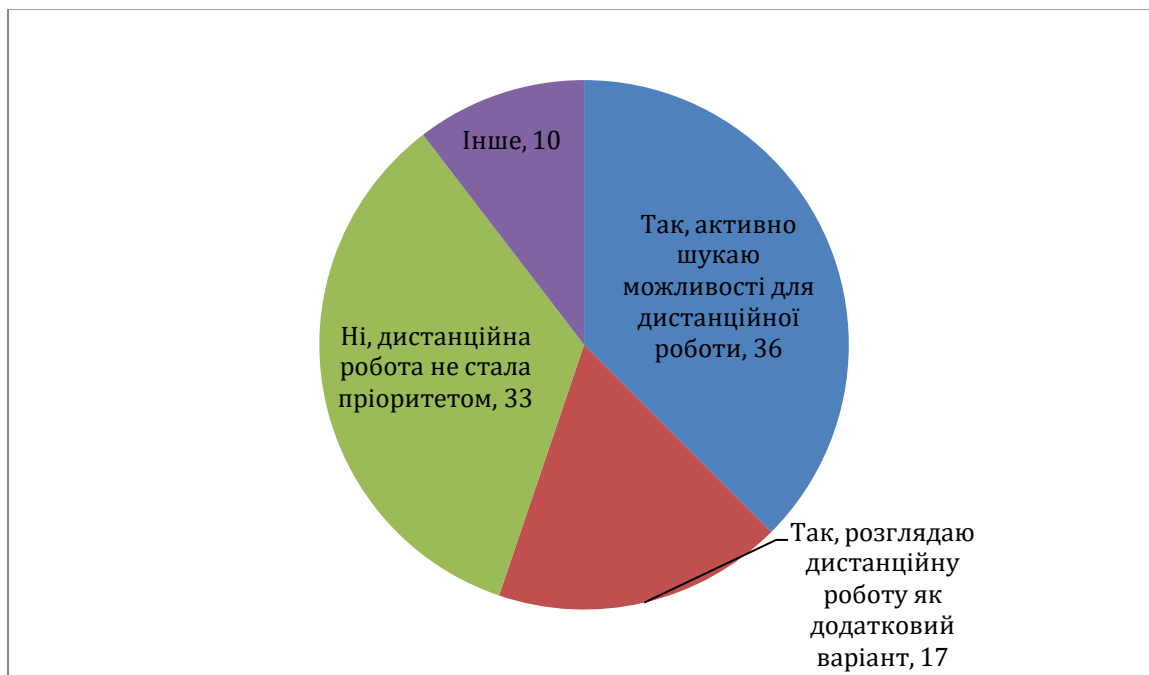
У межах дослідження було проведене опитування у формі онлайн-анкетування цільової аудиторії, а саме студентів вищих навчальних закладів, які працюють або шукають роботу. Обсяг вибірки склав 96 учасників з різних регіонів України та з-за кордону, переважна більшість респондентів з Харкова (60) як ми бачимо на діаграмі (Діаграма 3.1.1).

Діаграма 3.1.1 – Поточне місце проживання

З початком війни в Україні багато молодих людей зіштовхнулися з серйозними викликами з пошуком стабільної зайнятості та адаптації до нових умов праці. У цьому контексті цифрові платформи стали для них не лише можливістю отримати дохід, а й засобом для збереження професійної діяльності, незалежно від місця проживання. Віддалена робота та фріланс, які колись вважалися альтернативою традиційній зайнятості, зараз поступово перетворюються на основні форми роботи для значної частини української

молоді. 36 опитуваних шукають можливість для дистанційної роботи, ще 17 розглядають такий варіант як додатковий вид заробітку (Діаграма 3.1.2), при цьому 12 респондентів вважають, що фріланс став основною формою зайнятості, а для 46 – це варіант додаткового доходу (Діаграма 3.1.3).

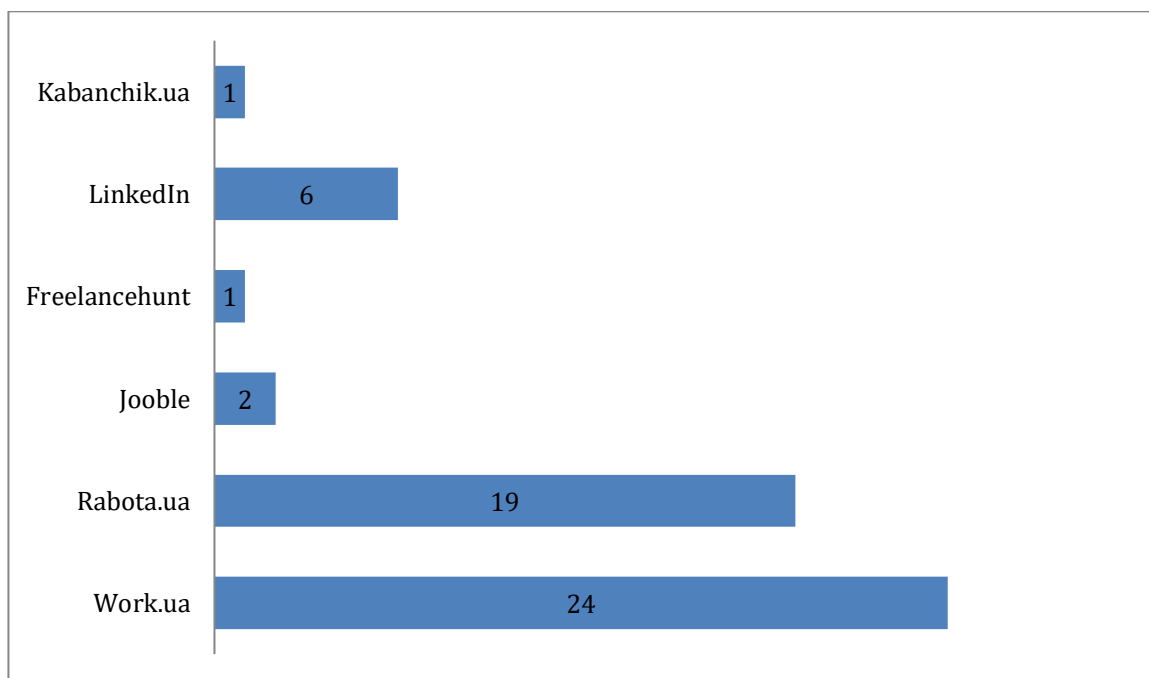
Діаграма 3.1.2 – Пріоритетність дистанційної роботи

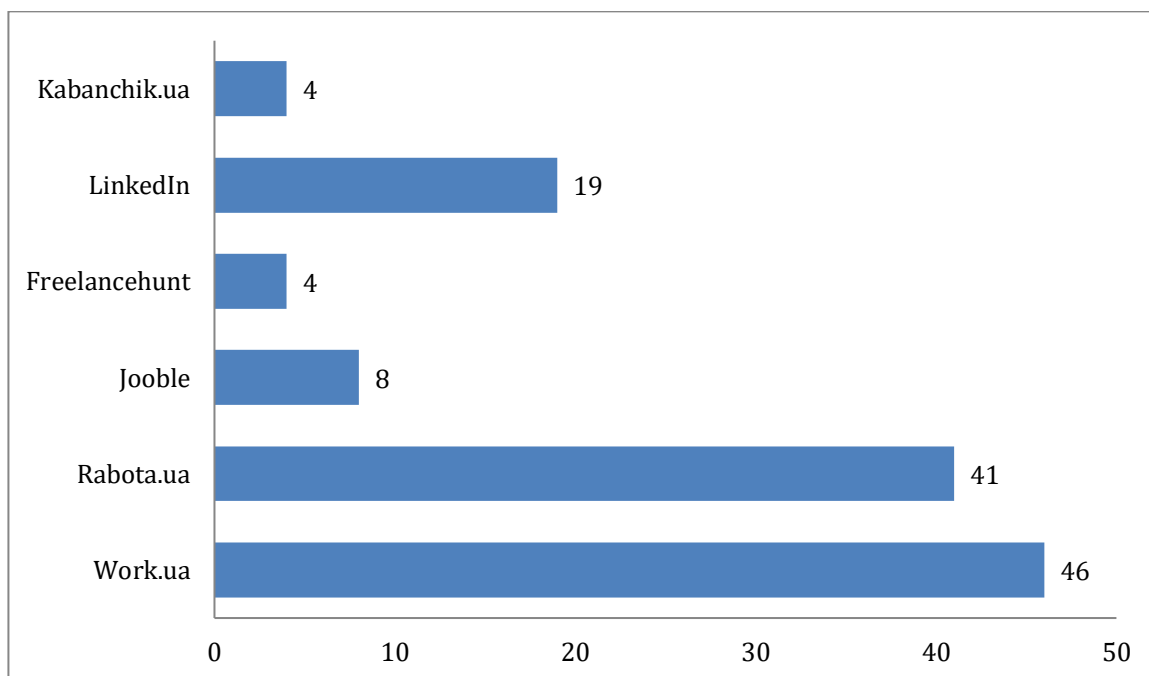
Діаграма 3.1.3 – Пріоритетність працювати як самозайнятий або фрілансер

Опитування показує, що найпопулярнішими платформами для пошуку віддаленої роботи серед молоді є Work.ua (24), Rabota.ua (19) та LinkedIn (6)

(Діаграма 3.1.4). Респонденти, які знайшли роботу завдяки традиційним методам пошуку роботи, також користувалися б цими цифровими платформами (Діаграма 3.1.5).

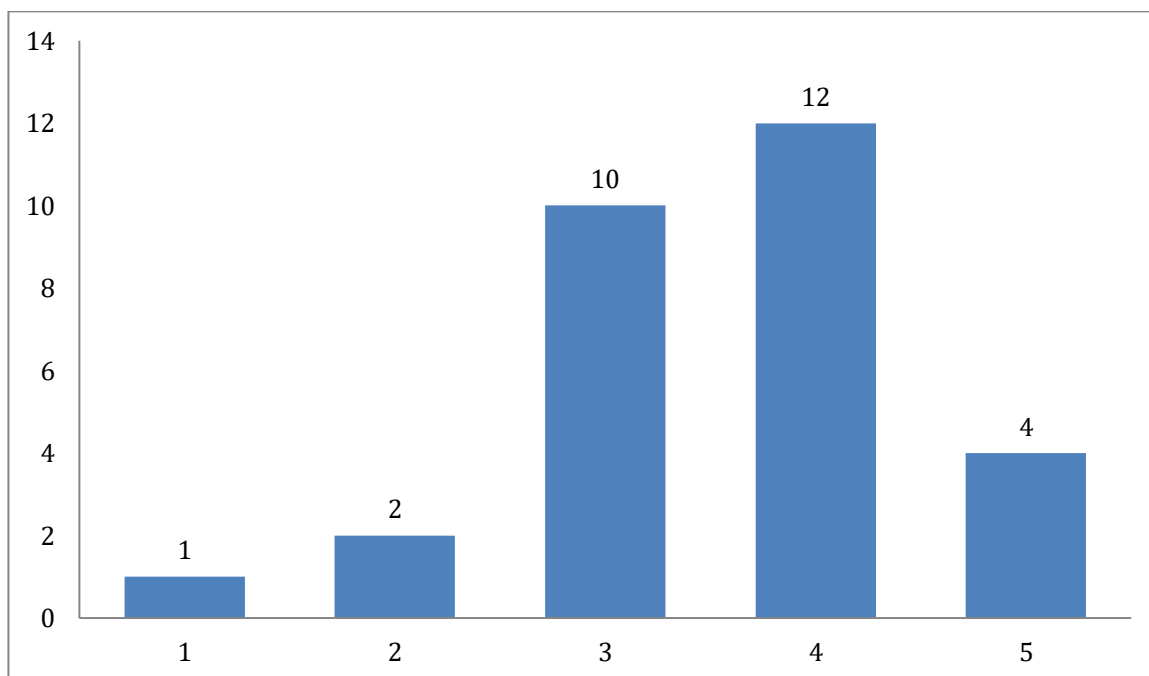
Діаграма 3.1.4 – Найпопулярніші платформи для пошуку роботи

Діаграма 3.1.5 – Потенційні платформи для пошуку роботи

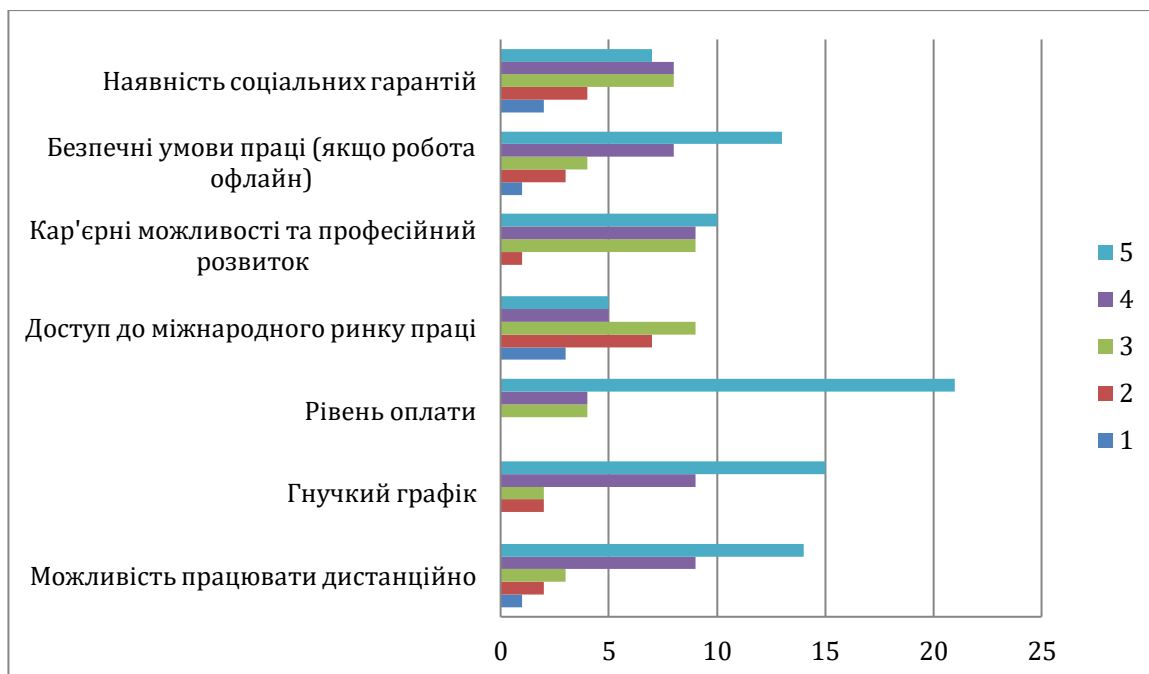
Варто відмітити, що більшість опитаних вважають цифрові платформи доволі ефективними для пошуку роботи, респондентам необхідно було оцінити ефективність за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім неефективно, а 5 – дуже

ефективно (Діаграма 3.1.6). Такі платформи довели свою ефективність на сучасному ринку праці, особливо в умовах війни. Вони надають молоді можливість швидко знаходити вакансії, отримувати доступ до міжнародних ринків та будувати професійні зв'язки. Інструменти фільтрації вакансій за критеріями, доступ до відгуків роботодавців та автоматизоване створення резюме спрощують процес працевлаштування. Водночас платформи забезпечують гнучкість і оперативність, які є надзвичайно важливими в умовах кризи та швидкої адаптації до нових умов.

Діаграма 3.1.6 – Ефективність цифрових платформ для пошуку роботи

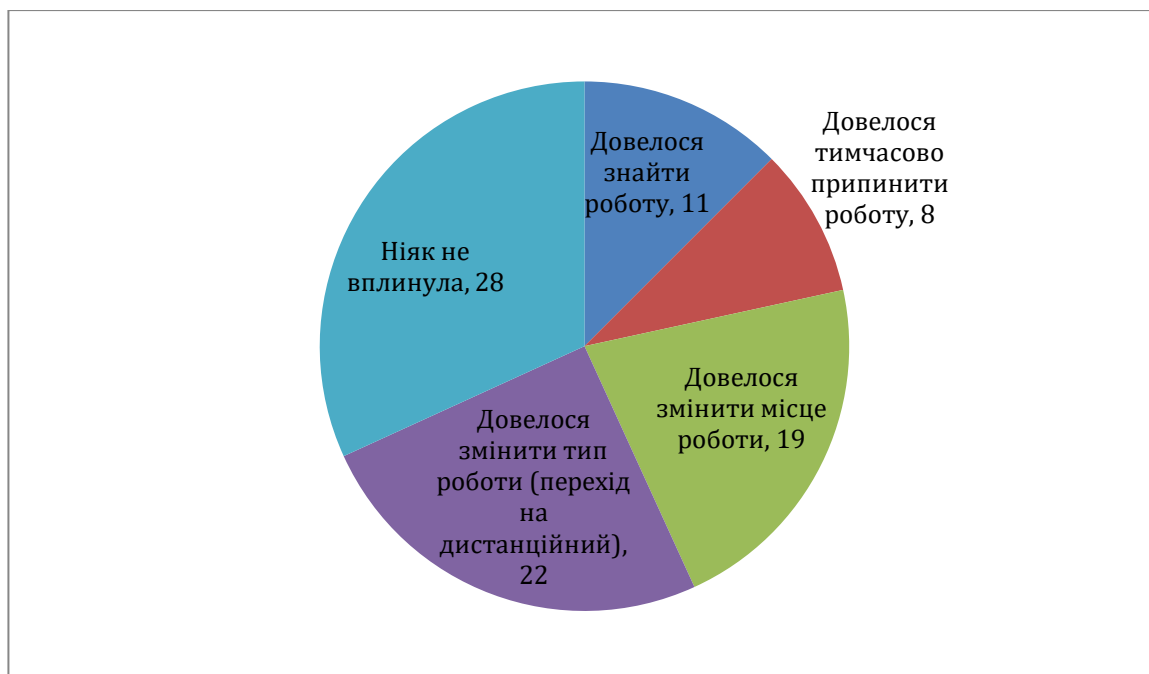
Респонденти оцінили важливість певних факторів під час пошуку роботи, шляхом цифровим платформ. Найбільш важливими факторами працевлаштування є можливість працювати дистанційно, гнучкість робочого графіка, рівень оплати та безпечні умови праці (якщо робота офлайн), тут ми яскраво бачимо як ці критерії набувають важливості на тлі інших, де оцінки розподілилися рівномірно більшою мірою, щоправда слід відмітити кар'єрні можливості та професійний розвиток, оцінки розподілилися рівномірно, проте усі позитивні (Діаграма 3.1.7).

Діаграма 3.1.7 – Важливість факторів при пошуку роботи через платформи

Проте варто наголосити і на викликах для молоді в умовах віддаленої роботи. Певна кількість опитаних наголосили, що не віддають перевагу роботі онлайн чи фрілансу через неефективне спілкування та співпрацю, що може негативно впливати на якість виконання завдань і перешкоджати розвитку професійних навичок. Окрім того, певна частина молодих людей відчуває нестабільність доходу, яка супроводжує фріланс, через коливання попиту на їхні послуги. Вони зазначили, що їхній дохід залежить від зовнішніх умов, таких як сезонність або ситуація на ринку, що часто робить їхню фінансову ситуацію непередбачуваною.

Звісно воєнні дії суттєво вплинули на пріоритети та кар'єрні плани української молоді. За даними опитування, лише 28 респондентів зазначили, що через війну не зазнали ніяких змін у зайнятості, тоді як майже 22 довелося змінити тип роботи (перейти на дистанційний), 19 – змінити місце роботи, 11 – знайти роботу та почати заробляти на життя і 8 респондентам довелося тимчасово припинити роботу з початком воєнних дій (Діаграма 3.1.8). Ці рішення стали для багатьох способом зберегти фінансову стабільність і продовжити професійну діяльність у безпечних умовах.

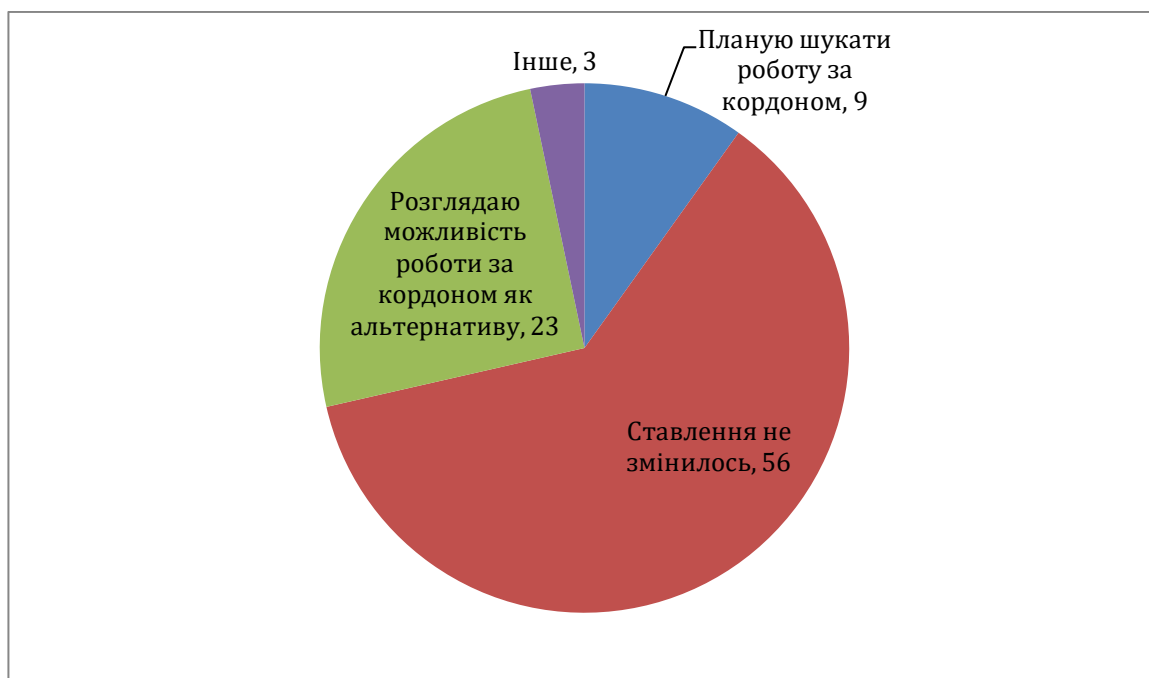
Діаграма 3.1.8 – Вплив війни на зайнятість

При цьому всьому, війна суттєво не підвищила інтерес до міжнародних цифрових платформ, таких як Upwork чи Fiverr, що дають можливість працювати на іноземних клієнтів та отримувати стабільний дохід у валюті. Як бачимо з опитування: лише 4 людини вказали, що почали працювати на подібних платформах (Діаграма 3.1.9).

Діаграма 3.1.9 – Вплив цифровізації на зайнятість під час війни

Більше того у 56 опитаних воєнні дії ніяк не змінили ставлення до працевлаштування за кордоном (Діаграма 3.1.10).

Діаграма 3.1.10 – Ставлення до працевлаштування за кордоном

Те, що навіть із початком воєнних дій чимала кількість респондентів не віддає переваги роботі за кордоном чи на міжнародних фріланс-платформах, може свідчити про їхню орієнтацію на локальний ринок та бажання залишатися частиною української економіки. Це також може бути пов'язано із труднощами адаптації до іноземних ринків праці, мовними бар'єрами чи недостатнім рівнем знань про міжнародні платформи. Водночас такий вибір підкреслює важливість розвитку внутрішнього ринку праці та підтримки молоді в адаптації до нових умов.

Цифровізація ринку праці також відкрила доступ до нових професій, які ще кілька років тому в Україні були не такими розповсюдженими. Невелика кількість респондентів вказали, що змогли здобути навички у таких сферах, як SMM, вебдизайн, цифровий маркетинг та розробка вебсайтів (Діаграма 3.1.9). Такі професії стали доступними для молоді незалежно від їхнього фізичного розташування, оскільки ці види зайнятості повністю адаптовані до віддаленої роботи. Може здатися, що 13 опитаних це замало, проте варто зауважити, що це респонденти, які змінили напрямок своєї зайнятості, опанували нові навички і

почали працювати у цих сферах, що свідчить про зацікавленість у появі нових професій.

Цифрові платформи постають водночас і як можливість, і як виклик. З одного боку, доступ до фріланс-платформ дозволяє молодим фахівцям працювати автономно та самостійно обирати проєкти. З іншого боку, певна кількість респондентів відзначили, що їхній дохід повністю залежить від роботи на платформах, що може створювати фінансову нестабільність. Варто ще додати про ризики пов'язані з високою конкуренцією, а також із правилами самих платформ, які можуть змінювати умови надання послуг, комісії або алгоритми видимості профілів. Для багатьох молодих фахівців це є мотивацією для розвитку своїх навичок, щоб бути конкурентоспроможними на глобальному ринку, але також створює додатковий стрес через відсутність стабільності.

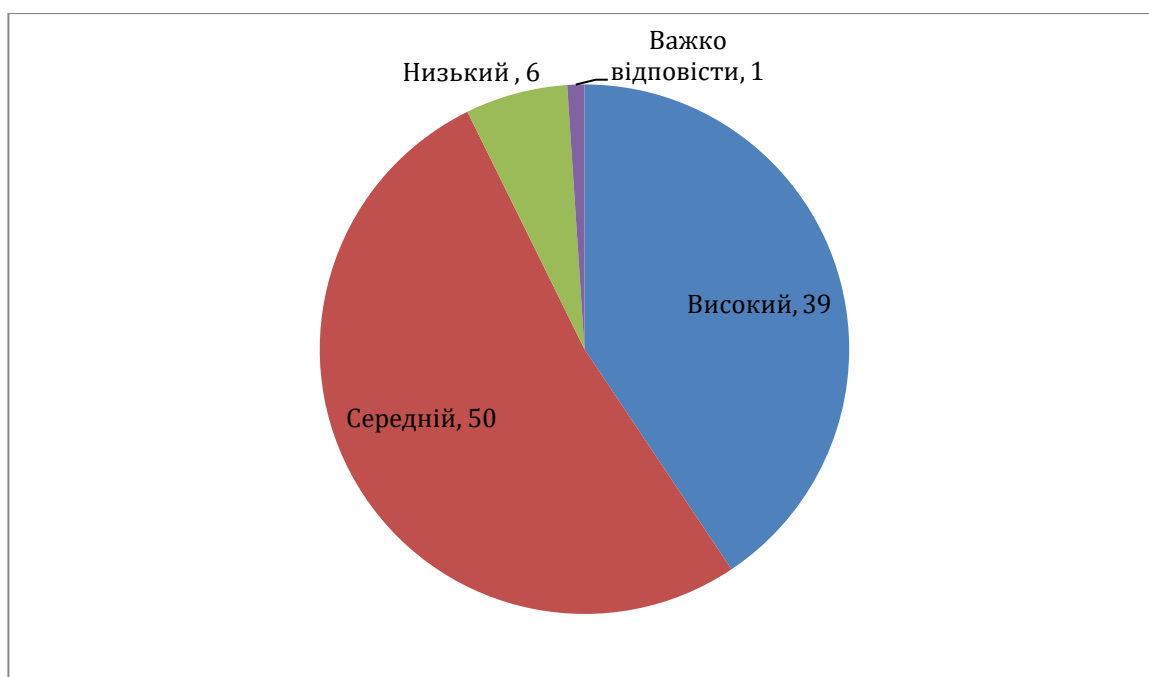
Розвиток фрілансу та нових видів зайнятості, зумовлений цифровізацією, дає українській молоді ширші можливості для заробітку та професійного зростання, і опитувані не проти цього, вони позитивно сприймають феномен існування дистанційної роботи і фрілансу. Водночас, залежність від цифрових платформ і супутні ризики вимагають від молодих фахівців адаптації до нових умов і готовності швидко реагувати на зміни ринку праці, що є невід'ємною частиною цифрової економіки.

Таким чином, цифрові платформи та фріланс змінили підхід молоді до працевлаштування в Україні, особливо в умовах війни. Дійсно, дистанційна робота та фріланс стають пріоритетними, поява нових видів роботи сприймається позитивно, але разом з тим війна та цифровізація більшою мірою не вплинула на плани працювати в Україні. Яка б не була ситуація, опитані все одно вбачають сенс у тому, щоб продовжувати працювати тут, а не на міжнародних платформах. Цифровізація дозволяє молодим фахівцям самостійно обирати напрямок своєї кар'єри, але водночас і створює нові виклики. Попри ці виклики, більшість респондентів високо оцінюють можливості, які відкриває цифровізація.

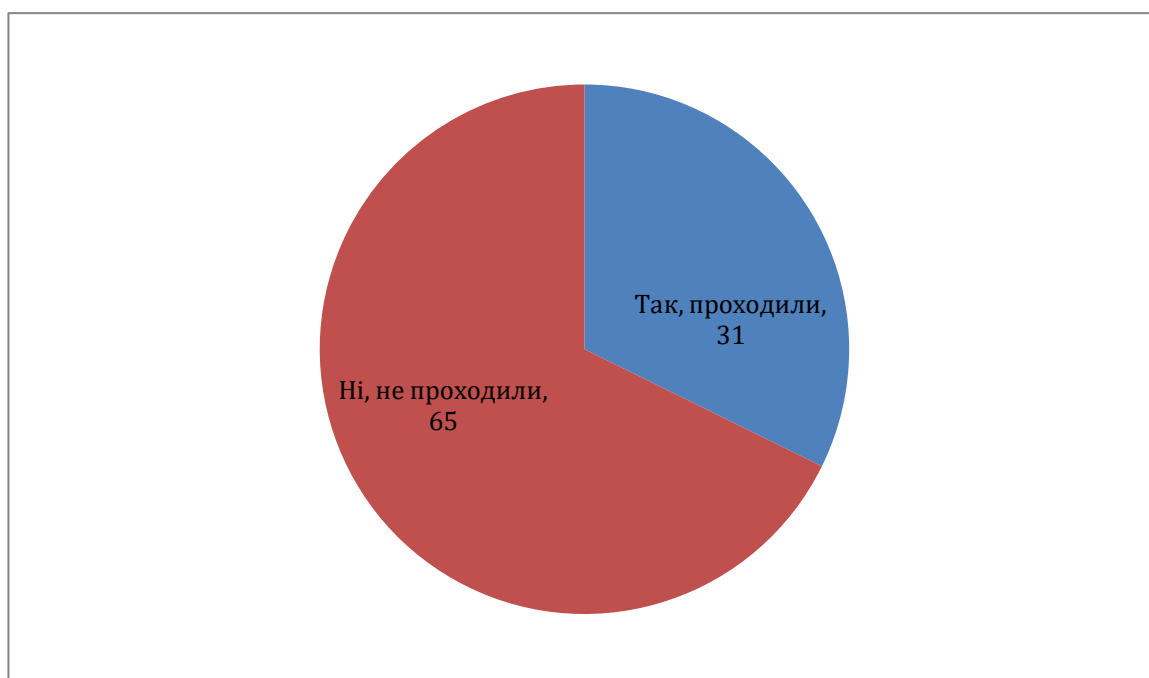
3.2. Адаптація молоді до нових умов праці: навички та освіта, необхідні для успішної кар'єри у цифровій економіці.

В умовах сучасного ринку праці, де цифровізація стає основою для розвитку багатьох галузей, молоді фахівці все частіше стикаються з необхідністю здобувати нові цифрові навички для забезпечення конкурентоспроможності. Як свідчать результати попередніх досліджень, для української молоді цифрові платформи не лише відкривають нові можливості для працевлаштування, але й вимагають адаптації до вимог цифрової економіки. Цей процес потребує певного набору компетенцій, які стають основою для успішної кар'єри в умовах цифрової економіки. В цілому варто зазначити, що 39 опитаних вважають свій поточний рівень володіння цифрових навичок високим, а ще 50 – середнім (Діаграма 3.2.1). При цьому переважна більшість респондентів не проходила ніяких спеціалізованих курсів для підвищення своїх цифрових навичок (Діаграма 3.2.2), вони зазвичай віддають перевагу самостійному ознайомленню через онлайн-ресурси та рідше все ж таки проходять онлайн-курси та університетські курси (Діаграма 3.2.3).

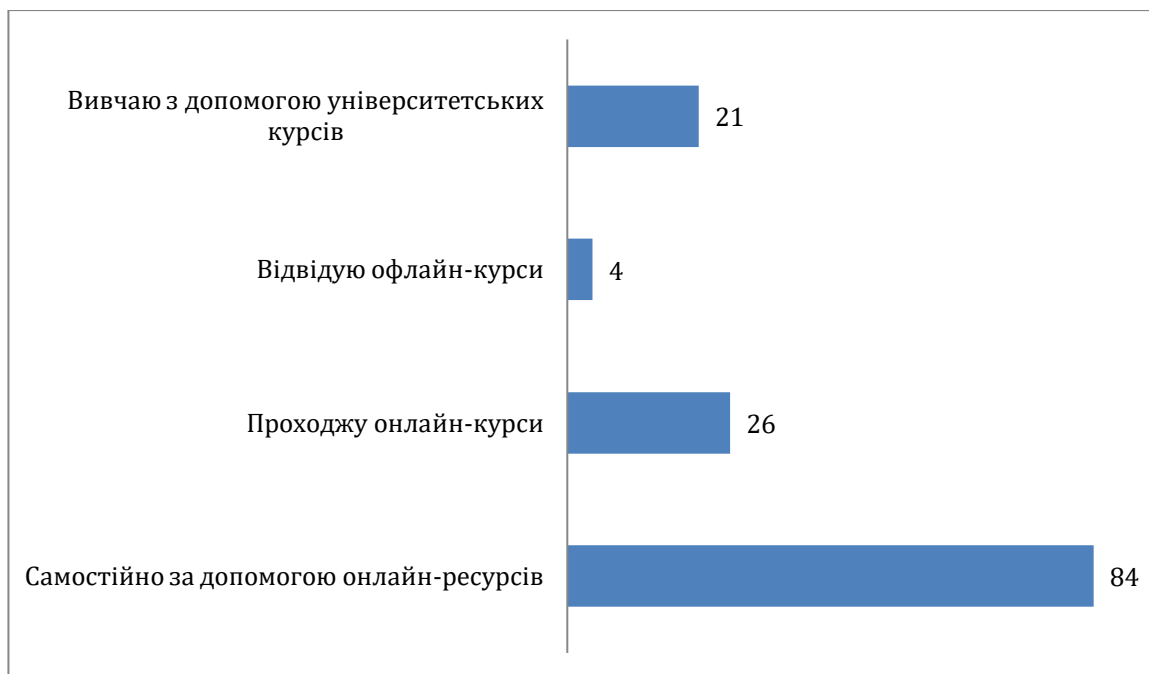
Це свідчить про активну адаптацію молоді до вимог сучасного ринку праці, підкреслює їхню готовність використовувати цифрові інструменти для професійного розвитку, а також вказує на успішність освітніх ініціатив і самоосвіти в сфері цифрових технологій. Такий рівень компетенцій створює міцну основу для інтеграції молоді в цифрову економіку та підвищення її конкурентоспроможності.

Діаграма 3.2.1 – Поточний рівень цифрових навичок

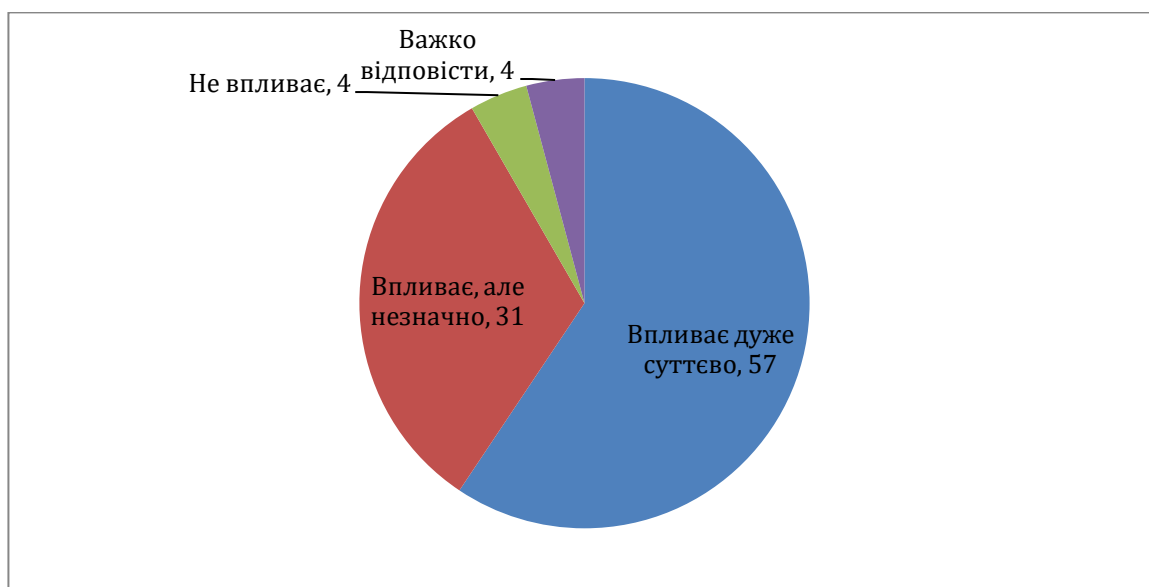

Діаграма 3.2.2 – Проходження спеціалізованих курсів для підвищення цифрових навичок

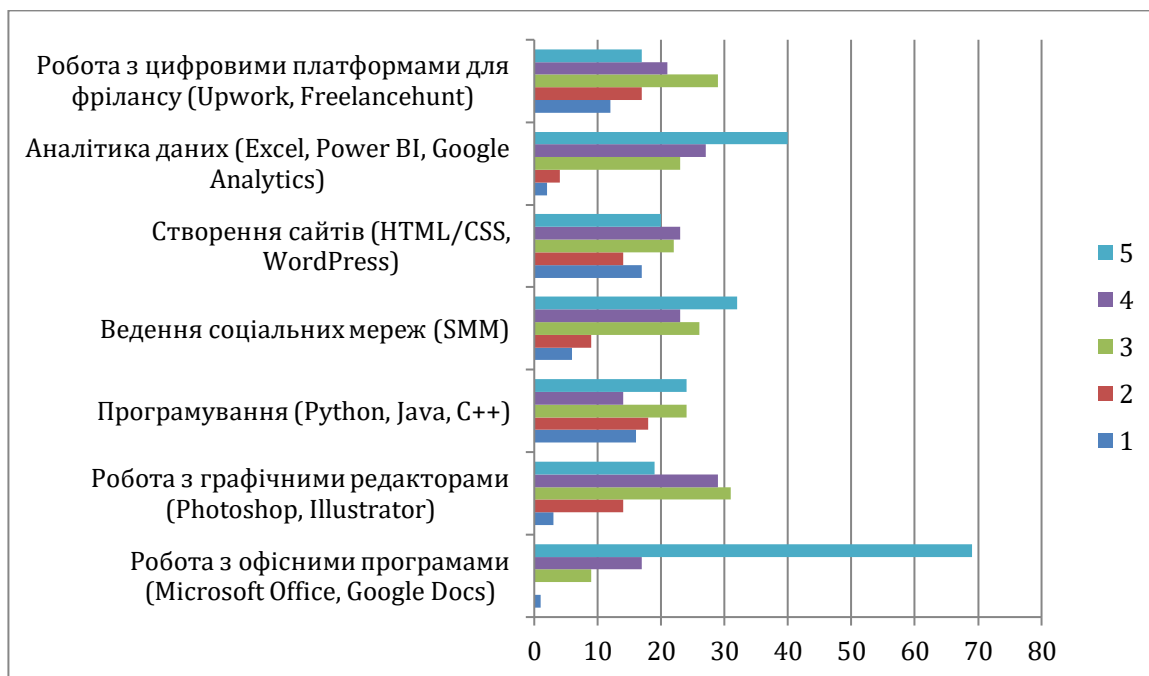
Діаграма 3.2.3 – Способи опанування нових цифрових навичок

57 опитаних вважають, що рівень цифрових навичок суттєво впливає на шанси працевлаштування (Діаграма 3.2.4). Серед ключових навичок, які є найбільш затребуваними на сучасному ринку праці, респонденти найчастіше виділяють роботу з офісними програмами та аналітику даних (Діаграма 3.2.5). Ці навички стали необхідними компетенціями, оскільки дозволяють працювати з великими обсягами інформації, оцінювати результати та приймати обґрунтовані рішення. Ці навички стали базовими для багатьох професій і відкривають широкі можливості на ринку праці.

Діаграма 3.2.4 – Вплив рівня цифрових навичок під час працевлаштування

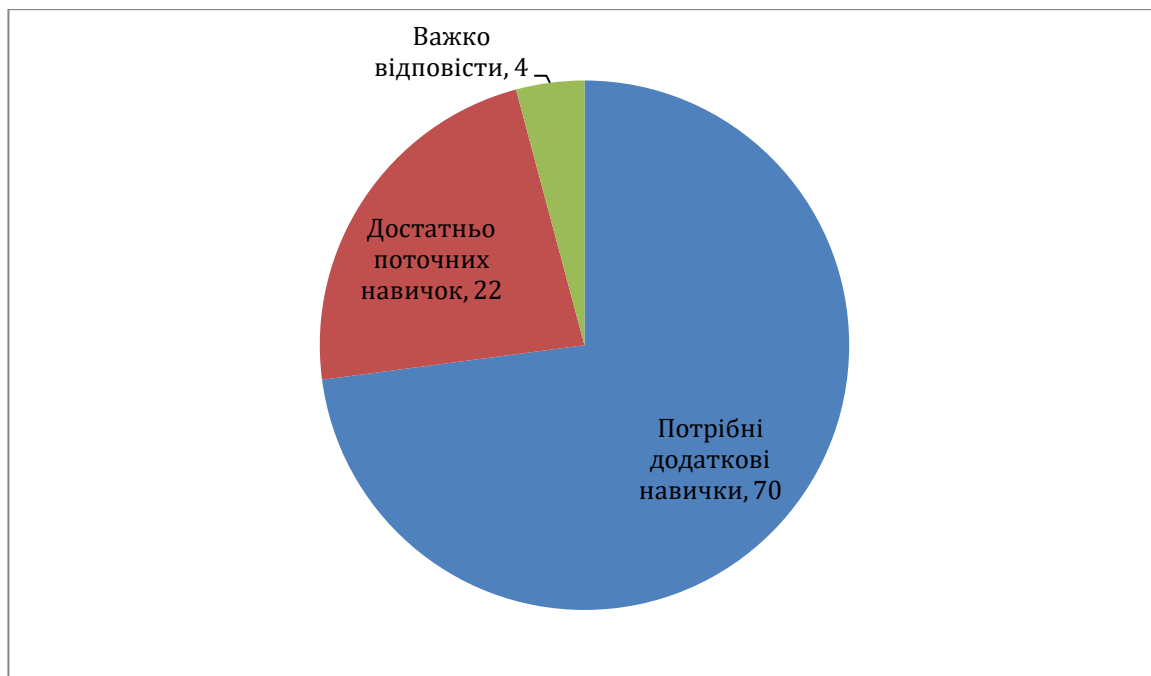
З розвитком технологій і популяризацією віддаленої роботи все більше молодих людей обирають самонавчання як основний спосіб отримання цифрових навичок. Популярні онлайн-платформи, такі як Coursera, Udemy, Skillshare та інші, стали ефективним інструментом для розвитку компетенцій. Щоправда не всі респонденти визначають таку компетенцію важливою, оцінки розподілилися рівномірно і не можна сказати явно, що це важливий критерій чи навпаки (Діаграма 3.2.5). Те саме стосується і програмування, серед молоді цей напрямок доволі популярний, але опитування свідчить про інше (Діаграма 3.2.5). Слід зазначити, що це пов'язано з нішевістю такої компетенції, бо володіння навичками користування офісними програмами та аналізу даних зустрічаються доволі часто на багатьох роботах, а от програмування та вміння користуватися платформами для фрілансу використовуються тільки у тому у випадку, коли це безпосередньо необхідно для роботи.

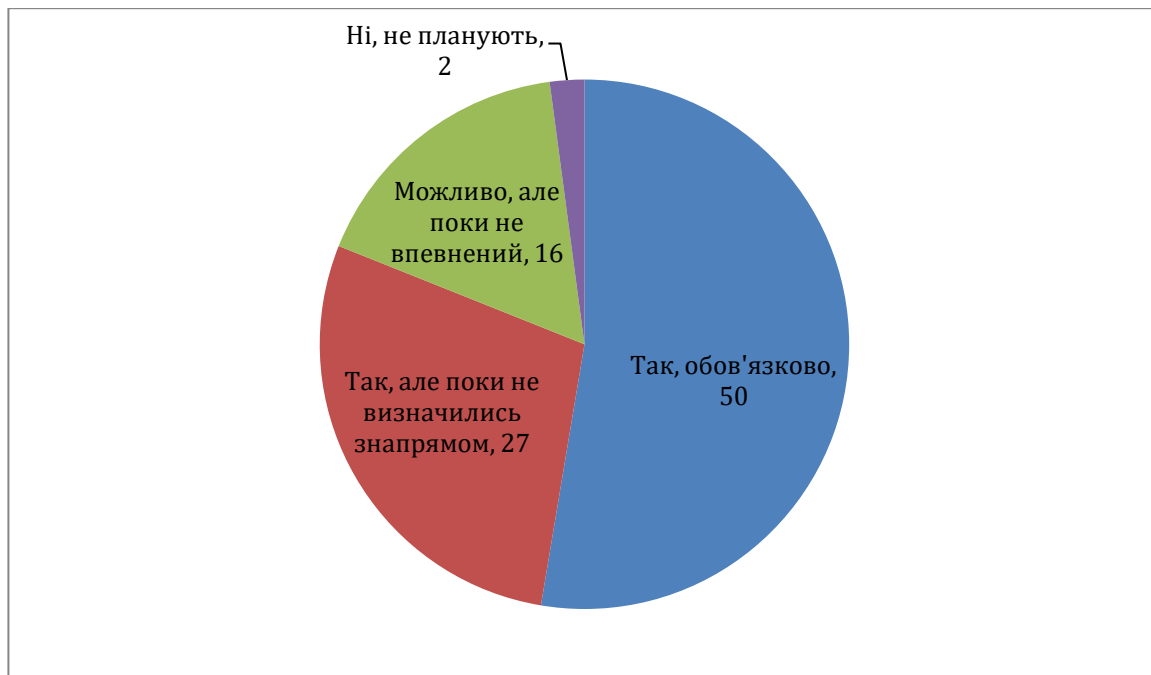
Діаграма 3.2.5 – Важливість цифрових навичок для успішної кар'єри в цифровій економіці

Воєнні дії спричинили додатковий поштовх до розвитку цифрових навичок серед молоді, оскільки зміни в умовах зайнятості потребують швидкої адаптації. 70 респондентів відчують потребу в додаткових навичках (Діаграма 3.2.6), причому більше 50 планують вдосконалювати свої навички точно, та ще 27 готові

вдосконалювати їх, але поки не визначились з напрямком (Діаграма 3.2.7). Для багатьох респондентів війна стала стимулом для здобуття нових компетенцій у різних галузях, які дозволяють працювати віддалено. Це обумовлено не лише прагненням до професійного розвитку, але й необхідністю залишатися гнучкими на тлі економічних та соціальних змін.

Діаграма 3.2.6 – Потреба в додаткових цифрових навичках

Діаграма 3.2.7 – Чи планують опитані вдосконалювати цифрові навички

Отже, розвиток цифрових навичок став одним із ключових факторів професійного становлення української молоді. Необхідність освоювати нові компетенції спонукає до активного використання онлайн-ресурсів, які відкривають можливості для навчання незалежно від обставин. Це формує основу для професійного зростання молодих фахівців, які готові відповідати вимогам сучасної цифрової економіки, підвищуючи свою конкурентоспроможність на локальному та міжнародному ринку праці.

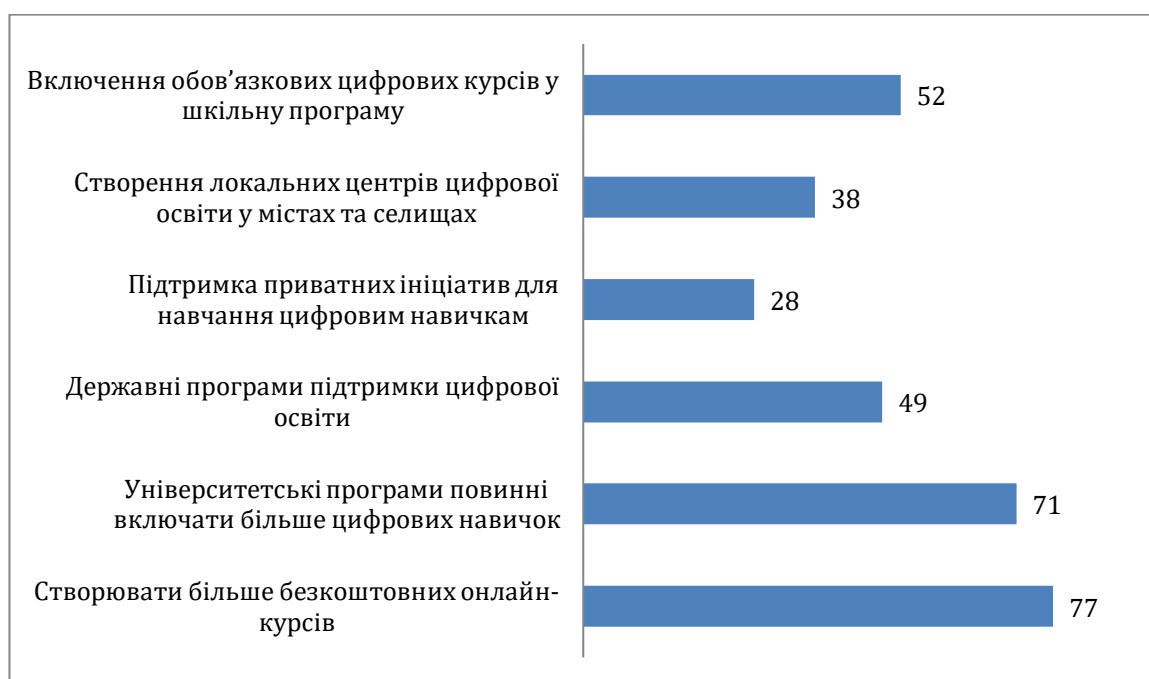
З необхідністю розвивати цифрові навички та компетенції, які стали основою для кар'єрного розвитку української молоді, виникає питання, наскільки готові заклади вищої освіти (ЗВО) відповідати цим вимогам ринку. Сьогодні молодь дедалі частіше шукає програми та курси, що можуть забезпечити практичні знання та компетенції для цифрової економіки. Однак опитування показує, що не всі освітні програми повністю відповідають потребам сучасного ринку праці, особливо в умовах стрімкого розвитку технологій і зміни економічних умов.

І в цілому за результатами опитування респонденти вважають, що необхідно створювати більше безкоштовних онлайн-курсів, включати в університетські програми більше курсів цифрових навичок, впроваджувати державні програми підтримки цифрових навичок, включати обов'язкові цифрові курси у шкільну програму тощо (Діаграма 3.2.8). Тобто опитувані радо зустрічають будь-які ініціативи для того, щоб отримувати більше цифрових навичок.

Зважаючи на це, потреба в нових навчальних програмах стає дедалі очевиднішою. 71 респондент вважає, що університетські програми потрібно адаптовувати до вимог цифрового ринку і потребують оновлення (Діаграма 3.2.7). Сучасні програми повинні містити більше практичних занять, проєктів з реальними кейсами, інтенсивів з новітніх технологій та модулів, які дозволять здобувати навички роботи з цифровими платформами. Університетам важливо враховувати потреби цифрового ринку й активно залучати студентів до роботи

над завданнями, що моделюють реальні умови праці, аби підготувати їх до майбутніх професійних викликів.

Важливу роль у розвитку цифрової освіти для молоді відіграють також державні та приватні ініціативи, спрямовані на підтримку і стимулювання здобуття цифрових компетенцій. 49 респондентів зазначили, що варто поліпшити доступ до цифрових навичок шляхом державної підтримки та 28 – підтримкою приватних програм (Діаграма 3.2.7). Приватний сектор, зокрема великі ІТ-компанії, могли б частіше організовувати власні навчальні програми, тренінги та стажування для молоді, створюючи умови для здобуття необхідного досвіду. Це дало б студентам можливість не лише набути нові навички, але й ознайомитися з практичними аспектами роботи в компаніях.

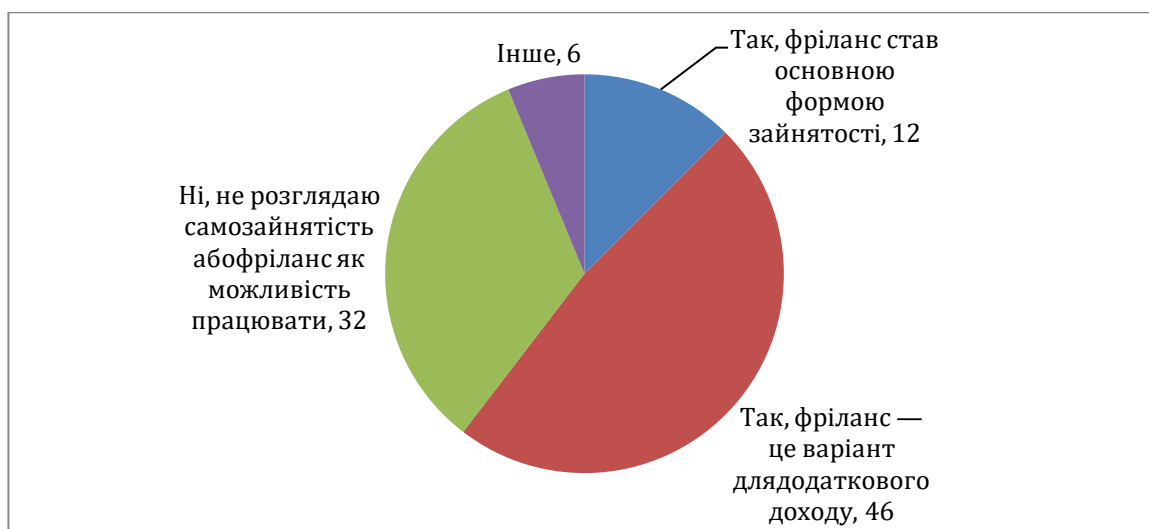

Діаграма 3.2.8 – Шляхи поліпшення доступу до цифрової освіти

Таким чином, сучасні освітні програми, особливо з підтримкою державних та приватних ініціатив, мають адаптуватися до швидких змін на ринку праці та забезпечувати молодь знаннями й навичками, які є затребуваними в цифровій економіці. Розширення навчальних програм з акцентом на цифрові технології й підтримка навчання від держави і бізнесу сприятимуть підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно працювати в умовах цифрової трансформації.

Зважаючи на стрімку цифровізацію ринку праці та необхідність освоєння нових навичок, молодь все частіше шукає альтернативні форми зайнятості, які б забезпечували більшу гнучкість та відповідали вимогам сучасного життя. Одним із таких варіантів стає самозайнятість, яка в умовах війни набула ще більшої популярності. Для багатьох молодих людей можливість працювати самостійно, обирати власні проєкти та бути незалежними від роботодавця стала ключовим рішенням у професійному розвитку.

Опитування показує, що популярність самозайнятості серед молоді зростає не лише через зручність, але й через здатність адаптуватися до умов нестабільності. Як ми вже зазначали раніше, більшість респондентів зазначили, що фріланс є доволі перспективною сферою зайнятості, якщо й не як основна форма зайнятості, то точно як варіант додаткового заробітку (Діаграма 3.2.9). Цей формат роботи дає змогу обирати гнучкий графік і балансувати між роботою та особистим життям, що особливо цінується серед студентів і молодих фахівців, наприклад 25 опитаних цифрові платформи допомогли оптимізувати робочі процеси, а 32 це допомогло покращити продуктивність та гнучкість у роботі (Діаграма 3.2.10). Окрім того, самозайнятість сприяє розвитку підприємницьких навичок, таких як управління проєктами, фінансове планування та робота з клієнтами, що допомагає молоді ставати самостійнішою та готовою до викликів ринку праці.

Діаграма 3.2.9 – Пріоритетність працювати як самозайнятий або фрілансер

Діаграма 3.2.10 – Вплив цифровізації на зайнятість під час війни

Проте самозайнятість має і певні недоліки, зокрема нестабільність доходів та підвищені ризики. Фріланс або підприємницька діяльність не гарантують стабільного доходу, а часом можуть спричиняти фінансові труднощі, особливо в періоди зниження попиту на послуги. Цей фактор є основним викликом для молодих фахівців, які обирають шлях самозайнятості, і потребує від них високого рівня самоорганізації та стратегічного планування. Водночас, молоді підприємці часто стикаються з юридичними складнощами, нестачею досвіду та знань у веденні бізнесу, що може створювати бар'єри для розвитку.

Важливу роль у підтримці самозайнятості та підприємництва відіграють державні програми та цифрові інструменти. В Україні діють програми, спрямовані на підтримку молодіжного підприємництва, які надають гранти, кредити на пільгових умовах, консультації та навчальні програми для молодих підприємців. Крім того, завдяки цифровим інструментам, таким як платформи для онлайн-продажів, рекламні майданчики, CRM-системи та сервіси для ведення бухгалтерії, молодь може більш ефективно будувати та розвивати бізнес у цифровому середовищі, що значно спрощує процес підприємництва.

Таким чином, самозайнятість та підприємництво для української молоді стали важливими складовими професійного розвитку і стратегією адаптації до

нових умов ринку праці. Здатність бути незалежними, управляти власним часом і розвивати навички підприємництва створюють передумови для професійного та особистісного зростання, водночас це допомагає молоді розвивати свої власні проєкти, долати виклики та ефективно використовувати можливості, що надаються цифровою економікою.

Завершуючи аналіз розвитку цифрових компетенцій, адаптації освітніх програм і поширення самозайнятості серед молоді, можна побачити, наскільки важливою стала цифрова трансформація для професійного зростання молодих фахівців в Україні. У сучасному світі цифрові навички є не просто бажаними, а необхідними для успішної кар'єри. Самонавчання та онлайн-курси відкривають для молоді нові можливості, особливо в умовах війни, коли доступ до традиційних форм освіти обмежений.

Університети ж у свою чергу мають поступово адаптувати свої програми, додаючи курси, орієнтовані на цифрову економіку, бо сучасний ринок праці вимагає ще більш гнучких і практичних підходів до навчання. Молодь потребує знань і навичок, які дозволять їм успішно працювати в умовах, що швидко змінюються. Водночас, розширення доступу до цифрових технологій стимулює розвиток самозайнятості та підприємництва, які стали важливими шляхами професійної самореалізації для багатьох. Завдяки державній підтримці та цифровим інструментам молодь отримує змогу не лише працювати віддалено, але й розвивати власні проєкти, які створюють перспективи для стабільного кар'єрного зростання.

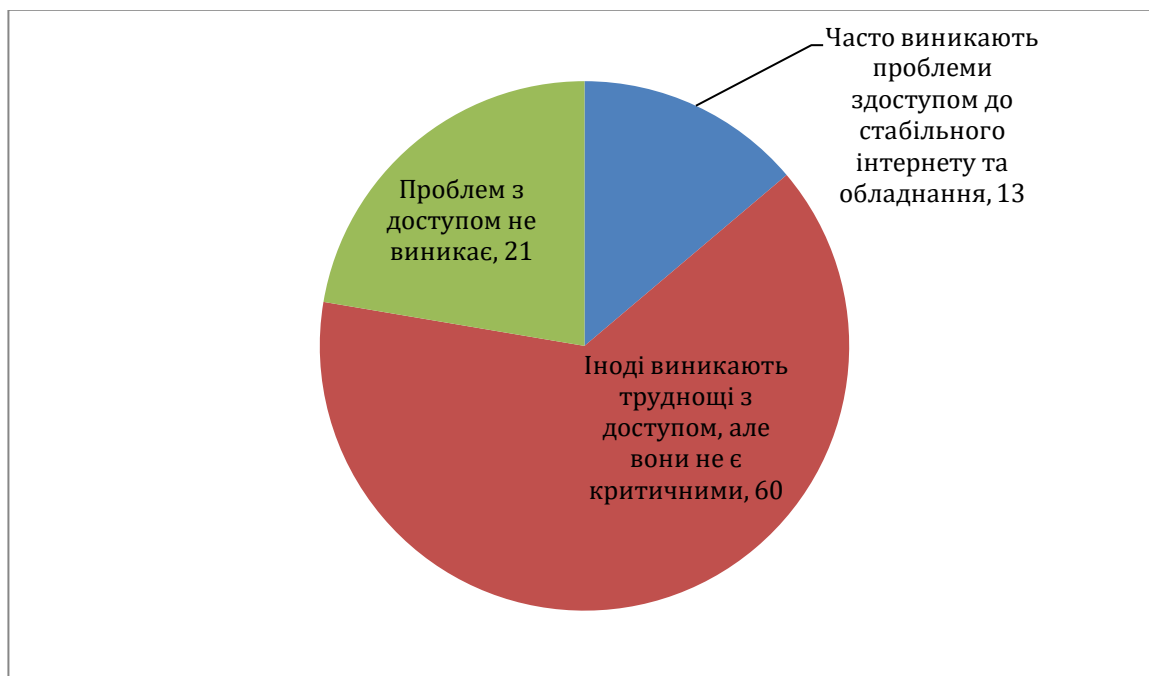
Таким чином, цифрова економіка для української молоді – це не просто можливість, а стратегія адаптації до нових умов, що формує основу для подальшого розвитку на професійному шляху і відкриває можливості для реалізації як на локальному, так і на глобальному ринку.

3.3. Проблеми та обмеження цифровізації ринку праці для молоді.

Хоча розвиток цифрових навичок і доступ до сучасних освітніх програм стають основою для професійного зростання молоді в цифровій економіці, одним

із найбільших викликів залишається нерівний доступ до цифрових ресурсів. Незважаючи на те, що цифровізація відкриває нові можливості для зайнятості та самореалізації, не всі молоді люди мають однакові умови для їх використання. Ця проблема стає особливо гострою під час війни, коли стабільність і доступ до основних ресурсів є нерівномірними, залежно від регіону проживання.

Одним із головних бар'єрів є проблеми з доступом до стабільного інтернету та сучасного обладнання. В умовах віддаленої роботи та навчання інтернет став життєво важливим інструментом, але його якість та стабільність залишаються недостатніми в багатьох регіонах України. 13 респондентів у ході опитування зазначили, що часто мають проблеми з інтернет-з'єднанням, а ще 60 опитаних іноді мають труднощі з доступом до інтернету (Діаграма 3.3.1). Це не лише ускладнює доступ до освітніх ресурсів та онлайн-роботи, але й обмежує можливості молоді в дистанційній співпраці з міжнародними роботодавцями, що стає перешкодою для отримання стабільного доходу.

Діаграма 3.3.1 – Проблеми з доступом до інтернету або цифрових технологій для роботи

Нерівність у доступі до цифрових ресурсів особливо відчутна між міськими та сільськими регіонами. Якщо у великих містах молодь має доступ до швидкісного інтернету та сучасного обладнання, то в сільських районах ситуація

значно складніша. Це посилює розрив між можливостями молоді в містах і селах, обмежуючи перспективи тих, хто проживає у сільській місцевості, у досягненні успіху в цифровій економіці.

Додатковим фактором, що обмежує доступ до цифрових ресурсів, є фінансові труднощі. Вартість якісного обладнання, швидкісного інтернету і курсів підвищення кваліфікації для багатьох молодих людей є надто високою. Це впливає на конкурентоспроможність молодих людей на ринку праці та зменшує шанси на отримання якісної освіти і працевлаштування в умовах цифрової економіки.

Таким чином, нерівний доступ до цифрових ресурсів залишається однією з основних перешкод на шляху до повноцінної інтеграції української молоді у цифровий ринок праці. В умовах зростаючої залежності від інтернету та технологій, особливо під час війни, подолання цих обмежень є критично важливим для забезпечення рівних можливостей для всіх молодих людей, незалежно від місця їхнього проживання чи фінансових можливостей.

Нерівний доступ до цифрових ресурсів і технологій, хоч і є важливим викликом, становить лише одну з багатьох перепон для молоді в умовах цифрової економіки. Поряд із технічними обмеженнями, суттєвою проблемою стає відсутність соціального захисту і належних умов праці, особливо для тих, хто обрав фріланс або працює на цифрових платформах. Незважаючи на зростаючу популярність таких видів зайнятості, значна частина молодих фахівців залишається поза системою соціальних гарантій і безпекових механізмів, що є стандартом для традиційних форм зайнятості.

Основною проблемою для фрілансерів є відсутність медичного страхування, оплачуваних відпусток і пенсійних відрахувань, які є невід'ємною частиною офіційного працевлаштування. В умовах війни ця проблема стає ще більш гострою, оскільки молодь позбавлена не лише стабільних доходів, а й будь-якого страхування на випадок хвороби або тимчасової непрацездатності. Це змушує багатьох молодих людей задуматися над додатковими засобами захисту і значно обмежує їхню економічну стабільність.

Крім того, нестабільність доходів є серйозним викликом для тих, хто працює на фрілансі або через цифрові платформи. Деякі респонденти відзначили, що їхній дохід значно коливається від місяця до місяця, а деякі періоди взагалі не приносять заробітків. Це ускладнює фінансове планування, створюючи нестабільність і підвищуючи рівень тривожності. У відсутності стабільних умов праці фрілансерів часто спонукають до пошуку кількох проєктів одночасно, що може призводити до надмірного робочого навантаження і вигорання.

Складність посилюється відсутністю чіткого юридичного статусу для фрілансерів, що працюють на цифрових платформах. Нерідко вони стикаються з питаннями оподаткування та відсутністю правової підтримки у випадках шахрайства чи невиконання зобов'язань зі сторони замовників. Відсутність чіткої правової бази, яка б регулювала діяльність фрілансерів і самозайнятих осіб, залишається великою прогалиною, яка робить молодь вразливою до порушень і ускладнює їхню роботу на цифрових платформах.

Таким чином, цифрова економіка надає значні можливості для молоді, але водночас створює серйозні виклики у сфері соціального захисту, економічної стабільності та правового регулювання. Відсутність соціальних гарантій та правового захисту, нестабільність доходів і невизначеність у питаннях оподаткування є факторами, що вимагають активного обговорення і знаходження рішень для забезпечення справедливих умов праці в цифровій економіці.

Невизначеність соціального захисту та нестабільність доходів, з якими стикаються молоді фахівці у сфері цифрової економіки, поглиблюються проблемами правового регулювання та високим рівнем конкуренції на ринку праці. Відсутність чіткої правової бази створює додаткові бар'єри для молоді, яка працює онлайн або на фріланс-платформах, залишаючи їх без необхідного захисту та сприяючи ризикам, пов'язаним із виконанням професійних обов'язків на міжнародному ринку.

Однією з ключових проблем є невизначеність правового статусу молодих фахівців, які працюють через цифрові платформи. З огляду на те, що більшість із них формально не є найманими працівниками, вони не можуть розраховувати на

правовий захист, доступний офіційно працевлаштованим особам. Це стає суттєвим викликом, оскільки молоді люди нерідко стикаються з порушенням умов оплати, шахрайством з боку замовників або неможливістю оскаржити дії платформ у разі конфліктних ситуацій.

Додатково, цифрова економіка створює умови для жорсткої конкуренції на глобальному ринку праці. Українська молодь, яка працює на фрілансі, нерідко стикається з високим рівнем конкуренції з боку іноземних фахівців, які часто пропонують свої послуги за нижчі ціни, що обумовлено економічними умовами їхніх країн. Така конкуренція призводить до зниження середньої оплати праці для українських фрілансерів і змушує молодих спеціалістів постійно вдосконалювати свої навички та пропонувати конкурентоспроможні умови, аби залишитися затребуваними на ринку. Це, з одного боку, стимулює розвиток професійних навичок, але, з іншого, створює додатковий тиск і сприяє зниженню фінансової стабільності.

Таким чином, виникає гостра потреба у вдосконаленні правової бази, яка б могла забезпечити рівні права та захист для молодих фахівців, що працюють у цифровій економіці. Законодавчі зміни мають включати чітке визначення правового статусу фрілансерів та працівників на цифрових платформах, регулювати питання оподаткування та соціальних гарантій, а також передбачати механізми захисту від шахрайства і порушень з боку замовників та платформ. Лише таким чином можна забезпечити безпечні та стабільні умови праці для молоді, що прагне реалізувати свій потенціал у цифровій економіці та гідно конкурувати на міжнародному ринку.

Висновки до розділу 3.

У цьому розділі було проаналізовано, як цифровізація молодіжного ринку праці в Україні, особливо в умовах війни, відкриває перед молодими людьми нові можливості та одночасно ставить перед ними низку викликів. Доступ до цифрових платформ створює сприятливі умови для віддаленої роботи, фрілансу, надаючи українській молоді шанс працювати в глобальній економіці й розвивати

важливі професійні навички. Проте можливості цифрової економіки супроводжуються й численними обмеженнями, які потребують глибокого осмислення та комплексного вирішення.

Аналіз показав, що розвиток цифрових навичок є ключовим для успішного працевлаштування молоді, що стимулює популяризацію онлайн-курсів і самонавчання. Однак доступ до навчання та цифрових інструментів часто є нерівномірним, що ускладнює рівні можливості для молоді з різних регіонів та соціальних груп. Це свідчить про необхідність створення доступної та якісної цифрової інфраструктури по всій країні, щоб забезпечити рівноправний доступ до ринку праці. Також важливим є питання соціального захисту молодих людей, які обрали шлях самозайнятості або працюють через цифрові платформи. Відсутність соціальних гарантій і стабільності доходів є суттєвими викликами, що підвищують ризики для молодих фахівців та обмежують їхню фінансову безпеку. Водночас нерегульований правовий статус фрілансерів, проблеми з оподаткуванням та юридичною захищеністю від порушень з боку замовників потребують вдосконалення законодавства.

Конкуренція на міжнародному рівні, яка зростає в умовах глобалізації, вимагає від українських фахівців постійного вдосконалення та підвищення кваліфікації. Щоб забезпечити рівні умови для молоді на глобальному ринку, необхідно впроваджувати державні та приватні програми підтримки професійного розвитку та доступу до ресурсів. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української молоді.

Таким чином, цифровізація відкриває перед українською молоддю широкі можливості для професійного зростання та інтеграції в глобальну економіку, але водночас потребує системної підтримки, що дозволить подолати виклики та забезпечити належний рівень захисту і стабільності. Подальший розвиток цифрової інфраструктури, адаптація освітніх програм, підтримка самозайнятості та вдосконалення правової бази є необхідними кроками для забезпечення справедливих умов праці й реалізації професійного потенціалу молодих людей в умовах цифрової економіки.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота спрямована на дослідження впливу цифровізації на молодіжний сегмент ринку праці в Україні в умовах російсько-української війни. У процесі виконання роботи вдалося проаналізувати ключові аспекти цифрової трансформації, її вплив на ринок праці, особливості адаптації молоді до нових умов та економічні і соціальні виклики, які виникають у цей період.

У першому розділі було детально розглянуто поняття цифровізації, її теоретичне обґрунтування в роботах провідних науковців, таких як Мануель Кастельс, Ентоні Гідденс, Зигмунт Бауман та інші. Увага зосереджувалася на тому, як цифровізація змінює суспільні, економічні та культурні процеси. Окремо було проаналізовано ключові технологічні тенденції, такі як мережеві технології, автоматизацію, великі дані, економіку платформ і віртуалізацію праці. Ці процеси стали основою для трансформації ринку праці, зокрема для зміни форм працевлаштування та вимог до компетенцій.

Другий розділ був присвячений аналізу впливу війни на ринок праці та адаптації молоді до нових умов. У ході дослідження питання було з'ясовано, що війна значно вплинула на структуру зайнятості, спричинила тим самим зростання безробіття, міграцію робочої сили та збільшення популярності дистанційної роботи й фрілансу. У дослідженні підкреслюється, що молодь проявляє високу адаптивність, активно освоює нові форми зайнятості, проєктну роботу та самозайнятість. Однак ці процеси супроводжуються викликами, такими як нерівність доступу до цифрових ресурсів, погіршення соціального захисту працівників та зростання психологічного навантаження.

У межах роботи було проведено опитування, яке дозволило виявити ключові тенденції та потреби молоді в умовах цифрової трансформації та війни. Результати опитування продемонстрували, що значна частина молодих працівників активно використовує цифрові платформи для працевлаштування, або хотіла б їх використовувати, прагне вдосконалювати свої цифрові навички та шукає можливості для самореалізації через нові види зайнятості. Водночас молодь стикається із труднощами, такими як нестабільність доходів, погіршення

соціальних гарантій і психологічний тиск, що підкреслює важливість підтримки з боку держави, бізнесу та громадських організацій.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що цифровізація є не лише інструментом адаптації до умов кризи, але й важливим чинником для подальшого розвитку молодіжного ринку праці. Однак для реалізації її потенціалу необхідно створити умови для розвитку цифрової інфраструктури, забезпечити рівний доступ до технологій, впровадити нові програми соціального захисту та підтримувати молодіжне підприємництво.

Ця робота показала, що сучасні виклики вимагають комплексного підходу до розвитку молодіжного ринку праці, де цифрові технології, освітні ініціативи та соціальні програми відіграють ключову роль. Тільки за умови ефективної взаємодії між державою, роботодавцями та громадянським суспільством можливо забезпечити стійкість і конкурентоспроможність молоді в умовах сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горемикіна Ю. В. Соціальний захист в Україні: первинні та вторинні соціальні ризики людського розвитку. Соціально-трудова відносина: теорія та практика, 2017.
2. Даньків В. В. Вплив електронної комерції на тренди ринку праці в контексті цифровізації соціо-економічних відносин. 2020. 145 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.09.2024).
4. Добричева І. Ринок праці в умовах цифрової економіки. Економіка та держава, 2018. 74 с.
5. Інтернет-асоціація України (IT Ukraine). URL: <https://itukraine.org.ua/> (дата звернення: 08.11.2024).
6. Касперович О. Ю. Диспропорції соціально-економічного розвитку в умовах цифровізації: проблеми та ризики для ринку праці України. Ринок праці та зайнятість населення, 2019. 132 с.
7. Кравченко І. П. Інклюзивність цифрової економіки: забезпечення рівного доступу до цифрових технологій. Журнал економічних досліджень, 2021.
8. Кудлай В. Г. Державна політика трансформації ринку праці: виклики цифрової епохи. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення», 2023. 112 с.
9. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 09.10.2024).
10. Петровська О. В. Базові аспекти цифровізації ринку праці в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, №12-03-01, 2024. 118 с.
11. Рудакова С., Щетініна Л., Данилевич Н., Варшава Д. Цифровізація та її вплив на ринок праці в Україні. Збірник наукових праць Логос, 2020. 109 с.

- 12.Смирнова О. Вплив цифровізації на соціально-трудові відносини в Україні. Економіка та держава, 2020. 102 с.
- 13.Тимощук А. О. Гіг-економіка та її вплив на зайнятість в Україні. Економіка та управління національним господарством, 2022.
- 14.Чалюк Ю. О. Сучасні тенденції розвитку ринку праці в умовах цифровізації економіки. Підприємництво та інновації, 2022.
- 15.Шульга М. В. Цифрова трансформація ринку праці України: сучасні виклики та перспективи. Соціально-економічні дослідження в перехідний період, 2023.
- 16.Ajemoğlu D., Restrepo P. Automation and New Tasks: Technology, Employment, and Wages. Journal of Economic Perspectives, 2021. 28-49 p.
- 17.Bauman, Z. Globalization: The Human Consequences. New York: Columbia University Press, 1998. 99-120 p.
- 18.Bauman, Z. Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press, 2000. 152-167 p.
- 19.Bauman, Z. Individualized Society. Cambridge: Polity Press, 2001. 33-45 p.
- 20.Bauman, Z. Liquid Life. Cambridge: Polity Press, 2007. 78-95 p.
- 21.Bauman, Z. Culture in a World of Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press, 2011. 110-130 p.
- 22.Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. New York: Basic Books, 1973. 23-40 p.
- 23.Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism. New York: Basic Books, 1976. 102-120 p.
- 24.Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W.W. Norton & Company, 2014. 78-94 p.
- 25.Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers, 1996. 55-70 p.
- 26.Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume II: The Power of Identity. Oxford: Blackwell Publishers, 2000. 142-160 p.

- 27.Castells M. Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society. Oxford: Oxford University Press, 2001. 18-33 p.
- 28.Castells M. Communication Power. Oxford: Oxford University Press, 2010. 55-70 p.
- 29.Giddens A. The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity Press, 1984. 25-45 p.
- 30.Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press, 1990. 70-85 p.
- 31.Giddens A. The Globalization of Modernity. Cambridge: Polity Press, 1999. 50-68 p.
- 32.Giddens A. Sociology. Cambridge: Polity Press, 2006. 204-220 p.
- 33.Green F. Work, Skills, and Automation in the Digital Age. Industrial and Labor Relations Review, 2020. 51-64 p.
- 34.Harari Y. N. Sapiens: A Brief History of Humankind. London: Harvill Secker, 2015. 128-142 p.
- 35.International Labour Organization (ILO). URL: <https://www.ilo.org/ukraine> (date of access: 12.09.2024).
- 36.Rifkin J. The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, the Economy, and the World. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 212-230 p.
- 37.Rifkin J. The Third Industrial Revolution: How the Internet, Green Energy, and 3D Printing are Changing the World. New York: St. Martin's Press, 2014. 186-200 p.
- 38.Sassen S. The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton: Princeton University Press, 1991. 120-135 p.
- 39.Senett R. The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism. New York: W.W. Norton & Company, 1998. 45-60 p.
- 40.Senett R. The Culture of the New Capitalism. New Haven: Yale University Press, 2006. 120-135 p.

41. Senett R. *Work in the New World: The Cultural and Social Dimensions of Work*. Chicago: University of Chicago Press, 2008. 80-95 p.
42. Senett R. *Together: The Rituals, Pleasures, and Politics of Cooperation*. New Haven: Yale University Press, 2012. 150-170 p.
43. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/ukraine> (date of access: 29.11.2024).
44. Toptal. URL: <https://www.toptal.com/> (date of access: 24.10.2024).
45. United States Agency for International Development (USAID). URL: <https://www.usaid.gov/ukraine> (date of access: 03.11.2024).
46. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs, 2019. 345-360 p.